

SZOCIÁLIS MUNKÁS PÁLYA A
SZÉPIRODALOM TÜKRÉBEN

A pályáról

Milyen ember, milyen munka, milyen szintér, milyen munkaeszköz jelenik meg előttünk ha kimondjuk: szociális munkás vagy családgondozó?

Azt hiszem, nem tudunk olyan könnyedén válaszolni e kérdésekre, mintha azt mondtuk volna: orvos, pedagógus, bíró, mérnök, vagy akár tisztviselő. Ez utóbbi pályák szereptartalma régóta ismert. Csak kimondom, hogy "orvos" és már látom alakját fehér köpenyben, kezében sztetoszkóppal, rendelőben vagy kórházban a beteg ágya mellett, hallom megnyugtató szavait...

Az orvosi pályáról társadalmi tudásunk és napi tapasztalataink kellően eligazít. Tudjuk milyennek "kell lennie" egy orvosnak, mit várhatunk el egy orvostól, milyen magatartás, cselekvés társul az orvos tradicionális szerepéhez. Ezt akkor is tudjuk, ha az egyéni magatartás történetesen eltér ettől. Ilyenkor azt mondjuk: ez rossz orvos, ez nem méltó a hivatására...

Hasonló a helyzet ha pedagógusról, vagy más karakterisztikus pályáról van szó.

A foglalkozások kialakult szerepeket rögzítenek, amelyekkel az egyén - ha pályáján beválik - magát azonosítja.

A pálya az egyént is alakítja. A különböző pályákon kialakult magatartásformák kötelezőek az újonnan belépőkre is.

A pályák szereptartalmai pozitív hatásai mellett üres maszkká is válhatnak, ha megmerevednek és elszakadnak a társadalmi valóságtól. Erre hívja fel a figyelmet Hugo Wyss, a freiburgi egyetemen tartott előadásában;^{x/} "Talán azért oly ne-

x/ Pályaválasztási tanácsadás: 1969. második évf.2.szám, 13.o.
Dr.Vekerdy Tamás ismerteti Dr. Hugo Wyss előadását.

héz a mai fiatalembereknek példaképet választaniuk, mert csak maszkokat látnak maguk körül....Talán mert a felnőttek társadalma 'nem igazi', nem autentikus - esetleg ellentét is áll fenn a szavak és a tettek, az elmélet és a gyakorlat között..."

A pálya nem csupán azt dönti el, hogy mit fog dolgozni az egyén és milyen társadalmi szerepet tölthet be mint a pálya egy művelője, továbbá, hogy milyen magatartást várnak el tőle, hanem az egész életvitelt is meghatározza.^{x/}

"A pedagógusnak tantermekben, gyermekek között telik élete. A mérnök többnyire koránkelő életre kell berendezkedjen, műhelycsarnokokban is el kell képzelnie önmagát; az orvos felkészülhet rá, hogy hivatása gyakran vonja el váratlanul is családjá köréből; a bíró élete jelentős részét bírósági termekben, tárgyalásokon tölti."

Milyen szerepeket rögzít a szociális munkás pálya? Válaszért szépirodalmi forráshoz fordultunk úgy véelve, hogy eleve nebb képet rajzol elénk a pályáról, a pályán dolgozókról mint-ha kizárólag munkaköri leírásokat, tanterveket és képzési célokat adnánk közre.

• Annál is inkább szükségesnek tűnik az irodalmi forrás hasznosítása, mert a szociális munka mint szakma világszerte ujnak számít, még azokban az országokban is, ahol már az 1800-as évek második felétől - részben jótékonyági, részben állami alapon - megjelent a mai szociális munkás előképe /USA, Anglia, Ausztria stb./. Világszerte is viszonylag új pályáról van tehát szó, mely ma is mozgásban, fejlődésben van az egyre magasabb képzettség és presztizs irányában.

Az említett országokban egy hagyományos szakmai tevékenység nőtte ki magát modern pályává a szociálpolitika második világháboru utáni "felmenő" évtizedeiben. Rövid időn belül több mint 70 ország lett tagja a Szociális Munkás képző Iskolák Nemzetközi Szövetségének.

x/ Szakmák, foglalkozások II., Felsőfoku képesítést igénylő pályák. 1968, 22.old.

A szociális munka vitathatatlanul mindenütt a szociálpolitika eszköze és munkaformája. A kötetben szereplő tanulmányok, tantervek és képzési célok tájékoztatnak a nemzetközi tapasztalatokról és fejlődési irányokról. De mi a helyzet Magyarországon?

Nálunk a felszabadulást követő kezdeti népjóléti /tehát szociálpolitikai/ önálló ágazati irányítás megszüntetése után elhaltak azok a kezdeményezések, amelyek például iskolai és gyári szociális munkások foglalkoztatására irányultak. A szociális munka és a családgondozás iránti igények csupán az 1970-es években kerültek újra előtérbe. Akkor pedig már a széttagolt szociálpolitikai irányítás és intézményrendszer bírálata, a szociális tevékenység hatékonyságának hiányosságai kapcsán kellett "felfedezni" a szociális munkás szerepét, lehetőségeit.

1979-ben a Hazafias Népfront és a Munkaügyi Minisztérium kezdeményezésére az érdekelt Egészségügyi, Művelődésügyi, Igazságügyi Minisztérium egymástól elkülönülten dolgozó családgondozóit konferenciára hívta össze. Ezen a megbeszélésen felmerült számos közös probléma. A konferencia eredményeképpen a Hazafias Népfront keretei között Családgondozó Klub jött létre, mely azóta is folyamatosan működik. A klub tevékenysége során az eltérő szakképzettséggel és szemlélettel dolgozó családgondozók kezdték közelebbről megismerni egymás munkáját, nézőpontját és felfedezték szakmájuk közös elemeit. Megindult a szakmává szerveződés folyamata, kezdték szakmai identitásukat kialakítani. Az egyik legjelentősebb eredmény: a szociális munkás képzés és továbbképzés iránti igény megfogalmazása volt. A klub II. konferenciáján már elhangzott néhány fontos felismerés is:

- A gondozói hálózatok erőteljesen szakosodott intézményekben jöttek létre. Ennek megfelelően alakultak ki az itt dolgozók munkájának alapvető feladatai, a képzettségük iránti követelmények, a különböző munkamódszerek. Az élet, a naponta felmerülő problémák kényszerítették ki, hogy pl. a nevelési tanácsadó családgondozója ne csupán a tanulmányaiban elmaradt gyermekeket korrepetálja, hanem felvállalja gondozott családjai részére annak "kijárását", ami jogosan megilletné őket, ám még-

sem jutottak hozzá... Akár lakásügyről, akár elmaradt társadalombiztosítási ellátásról vagy munkahelyi elintéznivalóról van szó, talpálnak, kérnek, követelnek a családgondozók, gyakran eredménytelenül.

A családgondozóknak általában sokféle eszközzel és módszerrel kellene rendelkezniük. Ügyeik jelentős részéhez mai eszközeik nem elégségesek. A gondozottak döntő többsége halmozottan hátrányos helyzetű és ebből kilábalni csak sokféle egyidejűleg nyújtott eszköz segítségével lehet. Ilyen eszközökkel azonban egyik szakági családgondozó sincs felszerelve. Ezek a dilemmák minden családgondozó rendszerben megjelennek. S hogy az igények most miért jelennek meg minden szakágazati családgondozó rendszerben, az részben abból következik, hogy a hazánkban viszonylag későn, de mégis több területen kibontakozó szociális munka számos gyengesége ellenére képes volt saját munkája korlátait feszegetni. Beleütközött a hatékony családgondozást akadályozó falakba.

- Jóllehet a családgondozó nap mint nap alapvetően szociálpolitikai feladatokkal találkozik, munkakörét nem szociálpolitikai aspektusok határozzák meg. Ezek azonban mégis ott vannak az ügyek mögött és megoldásuk nélkül nem lehet az egyéb pedagógiai-pszichológiai vagy egészségügyi célokat sem elérni.

A jelenlegi szociálpolitikai megoldások alacsony hatékonyságát jól látják a különböző szakterületeken dolgozó családgondozók. Látják a kedvezőtlen lakáshelyzetből következő szociális gondokat, a segélyezési rendszer szűkmarkuságát. Az alacsony összegű segélyek útján éppen azokat a problémákat nem tudják megoldani, amelyek egyszeri nagyobb összegű kölcsönrel vagy segélyrel teljesen és véglegesen rendezhetők lennének. Gyakran érzékelik gondozottaik kiszolgáltatottságát. Tapasztalják, hogy a családi bajokat, amelyekkel munkájuk során találkozhatnak olykor meg lehetett volna előzni, ha időben és megfelelő módon kaptak volna segítséget. A tolerancia és a magatartáskultúra hiányosságait is érzékelik.

A családgondozás lehetőségei leginkább egy egységes koncepcióra épülő szociálpolitikai rendszer keretében bontakozhatnak

ki. A családgondozás és eszközei, módszerei, helye és megbecsültsége, a szociális ügyintézésrel való kapcsolata a szociálpolitikán belül épülhet ki a legteljesebben. A családgondozás és a szociális ügyintézés szoros kapcsolatot tételez fel. Jó szociális ügyintéző nehezen képzelhető el családgondozói gyakorlat, tapasztalat nélkül.

A tanácsai szervezetekben elvileg az egy osztálykeretbe szervezett szociális ügyintézés megadná a szorosabb együttműködés lehetőségét a családgondozás területi, szervezeti és szakirányítása számára. Ma még azonban ennek nem alakultak ki sem módszerei, sem tartalmi feltételei.

- Ami a családgondozás szerepét, lehetőségeit illeti, egyidejűleg érzékelhető kétség és tulzott remény. A napi kudarcokból, ami a családgondozói munka természetes velejárója, a családgondozók helyzetéből, eszközeik hiányából ered a családgondozói tevékenység eredményességét vitató vélemény. Érthetően sokan vannak olyanok, akik megkérdőjelezzik annak szükségességét, hogy még több családgondozó gyakrabban avatkozzon be a családok életébe. Nem válik-e ebből gyakorlattá a megalázó ellenőrző szerep? Maga az elnevezés is nyilvánvalóan ingerlő. Ki szereti, ki veszi jó néven ha őt "gondozzák". A gondozás kifejezés eleve pejorativ "kisebbitő" értelmű lehet annak számára, akire vonatkozik. Személyiségüket, szuverenitásukat, a saját életük feletti rendelkezést, döntéseik önállóságát féltik az érdekeltek. Nem kérnek holmi gyámolításból, sem abból, hogy más mondja meg számukra mit tegyenek, hogyan éljenek.

A családgondozás, a szociális munka valóban rejt magában ilyen csapdát. Sokan ezt a szerepet is szánják a családgondozás számára. Ezt a veszélyt azonban még mindig könnyebb elkerülni - megfelelő felkészültséggel és a családgondozás tartalmi feladatainak, működésének, igénybevehetőségének szervezeti-jogi garanciáival -, mint lemondani előnyeiről.

Ma még többnyire a családgondozók nem látják egészében sem a családgondozásban rejlő lehetőségeket, sem a veszélyeket. Erről nem ők tehetnek persze, hanem az a sok szemellenző, melyet a szűk szakági gyakorlat alakított ki. Ezen kívül képzésük

is többnyire a szűkebb szakmai sávot fedi le, tehát pl. csak védőnői, csak jogi, csak pedagógiai. Ugyanakkor az egyes szakterületek részproblémái is tulnőttek az adott kereteken.

A jelenlegi specializációt nem annyira a szakterületek szakmai igénye alakította ki, hanem inkább a szervezeti feltételek. Ezért kívánatosnak tűnik a közös igények alapján az általános szociális munkára való felkészülés hangsúlyozása. Hisz akik ma családgondozók, sehol sem tanulhatták meg a szakmai tudnivalókat, speciális készségeket. A pedagógiai vagy jogi képesítés, a védőnői diploma sok kérdésben nem nyújt eligazítást. A Családgondozói Klub tapasztalatai is arra hívják fel a figyelmet, hogy a továbbképzés során a különböző szociális jellegű tevékenységek közös vonásainak megfogalmazására kell a hangsúlyt helyezni és csak így lehet a szociális munkás tevékenységét meghatározni, körülírni.

- A családgondozás iránti növekvő érdeklődés egyik magyarázata abban rejlik, hogy nőtt a gyermekek veszélyeztetettsége, az alkoholizmus, magas az öngyilkosságok száma stb. Az ezek mérséklését célzó intézkedések nem hoztak kielégítő eredményt. Ráirányult a figyelem az alacsony jövedelmű, a hátrányos, a halmozottan hátrányos helyzetű rétegek sajátos problémáira, valamint a hátrányok átörökítésének kérdésére is.

A deviáns magatartásuak családjainak speciális gondozása tényleg fontos. Amíg azonban nem a családdal, hanem kizárólag a tünetet felmutató személlyel és magával a tünettel, nem pedig annak összetett okaival és eredőivel foglalkozunk, aligha várható eredmény. A különféle devianciák gyakran szindrómaszerű tünet-együttesekben, halmozottan jelentkeznek, ezért mesterséges szervezeti és tartalmi elválasztásuk elfedi a fontos összefüggéseket. Az alkoholistát elviszik kezelésre és az ivásról igyekeznek leszoktatni. Eredményes rehabilitációjához pedig lehetséges, hogy megromlott házassága rendezésére vagy munkahelyi viszonyai és baráti kapcsolatai átalakítására is szükség lenne. A súlyos alkoholbetegek családjában többnyire a gyermekek és öregek is veszélyeztetettek és előfordul garázdaság és bűnelkövetés is.

Ma az ilyen családokkal több családgondozó foglalkozik. Mindegyik gondozórendszer azt tudja nyújtani, amit hatásköre lehetővé tesz. Ez pedig - ha példánkat végiggondoljuk - nem biztosít adekvát segítséget a családnak. Mert elküldhetik az alkoholbeteget elvonókurára; adhatnak a kieső jövedelmet nem pótló mértékű segélyt az anyának; a gyermekeit - ha már veszélyeztetettek - elvihetik nevelőotthonba; az idős családtagot - nagyszülőt - esetleg szociális otthonba. Ebben az esetben minden apparátus teljesítette feladatát. Nyilvánvaló azonban, hogy ez a megoldás nem vezet eredményhez, s az is nyilvánvaló a családgondozók számára, hogy nem ilyen intézkedésekre van szükség. Az életben ráadásul az ilyen ügyek hosszú előéletet élnek, az egyes hatóságok lépései egymástól időben széthuzva és szinte egymástól függetlenül történnek. A család problémája egészében szinte soha, sehol nem kerül elő. Mindig csak egy-egy személyről: a tünet-hordozóról s csak a tünete vonatkozásában döntenek, intézkednek. Így soha nem a problémát, hanem annak egy szeletét veszik figyelembe.

- A családgondozók nagy része szoros kapcsolatba kerül különféle deviáns magatartásokkal és ismeri azokat az élethelyzeteket, tipikus csapdákat amelyek a családot foglyul ejtik.

Általában az emberi, s különösképpen a családi problémák ritkán egyszerűek. Bonyolult szövevények, melyeket éppen ebben a mivoltukban lehet csak helyesen értelmezni és racionalizálni. Az esetek jelentős, s talán a prevenció szempontjából legeredményesebben kezelhető részében az érintett személy vagy család nem tudja kiválasztani a számára megfelelő intézményt. Többféle a problémája s ezek egymással is összefüggnek. A családok, az egyének különféle gondokkal küszködnek, Problémává ezek rendszert azért válnak, mert amikor felmerülnek, nem oldódnak meg. Pl. baj van a családon belül a gyermek nevelésével, emiatt esetleg a házastársak közt is több a civakodás és feszültség, emiatt esetleg inni kezdenek, vagy egymástól elhidegülnek. A munkahelyen kellemetlenségek vagy nagyobb anyagi terhek jelentkeznek. Különféle összetevőkből alakul ki egy rossz betegítő közérzet és esetleg egy ördögi kör, amivel nincs hova fordulni.

Ha majd rászoknak az alkoholra, vagy a gyermekek veszélyeztetetté válnak, vagy az elmeosztályra kerülnek...akkor történik valami értük. De megint csak nem az, amire igazán szükség lenne. E helyzeten való változtatásnak jellegzetesen bürokratikus elképzelése: jobb, teljesebb, átfogóbb nyilvántartási rendszerek kialakítása. A jelenlegi intézményi széttagoltság és uralkodó szemléletek mellett ezen az uton csupán az érintettek "szorosabb ellenőrzése" és nem ügyeik megértő megoldási módja bontakozna ki. Pedig az utóbbira lenne a nagyobb szükség.

A mai gyakorlatra jellemző tüneti megoldás eleve nem is számol a család belső erőforrásaival, céljaival, terveivel. Nem tárja fel a család dinamikus erőtereit, nem teszi képessé a családot arra, hogy önmaga urrá tudják válni problémáin a megfelelő külső, szociálpolitikai és egyéb segítséggel. Ez a megoldási mód saját sorsát illetően passzív, a hatóságok beavatkozásait elfogadó "alanyokat" termel. Csak azt kell megtanulni, hogy mit vár el tőlük a szociális ügyintézés. Ez a módszer és szemlélet nem teszi lehetővé az eredményes munkát akár deviáns magatartásuakról van szó, akár a szociális ellátások más alanyairól.

Ma leginkább csak a nagyon súlyos, kifejezett tüneteket hordozó személyek - akár maguk kérik a beavatkozást, akár magatartásukkal a környezetük figyelmét kényszerítik ki - jutnak el az egyes intézményekbe.

Fel kell ismerni azt az utat is, amelynek során korábban rendezett és jól működő családokban megindul a bomlás, kezdetét veszi a deviáns /alkoholista, lelkibeteg, veszélyeztetett stb./ karrier.

Az egyes családok szempontjából ugyan véletlenszerű tragédiák /válás, elözvegyülés, súlyosan és tartósan beteggé válás stb./ lehetnek a kiváltó okok - ezek az okok azonban társadalmi szinten jól beláthatóak. Mégis hiányoznak, ill. nem épültek ki az ilyen élethelyzetekben nyújtható társadalmi szolgáltatások.

A családgondozás emberi közelséget, megértő közelítést jelent a személytelen "ügyintézéssel" szemben. Nem minősít, nem értékkel, megpróbál megérteni és érzékelhető, hogy ezt mindig az

adott család érdekében teszi, nem kegyként, nem is mert jószívü, hanem mivel ez szakmai feladata, kötelessége.

- A családgondozás jelentős érdekérvényesítő szerepet is tölthet be. Hozzásegíti ügyfeleit ahhoz, hogy "megtanulják" önmaguk, érdekeik, jogaik jobb érvényesítését. A családgondozó feladata nem az, hogy az érintettek helyett eljárjon, elintézzön ügyeket - ez csupán a kapcsolat kialakulásának első fázisában lehet szükséges. A lényeg az, hogy a kliensek maguk legyenek képesek érdekeik érvényesítésére és ügyeik elintézésére. Azonban e tanulási folyamat a riadt vagy agresszív, a tanulatlan vagy csak járatlan emberek számára is jelentős változást hoz egész életvezetésükben.

- Fontos a családgondozók közvetítő szerepe is. Az iskola, a lakókörnyezet gyakran nem érti, idegenül és elutasítóan szemléli a szokásostól való eltérést, a "másságot". Ez az elutasítás még a számukra értelmezhető, jól racionalizálható fogyatékoságokkal kapcsolatban is tettenérhető. De türelmetlenséget kelt az életmód és szokások eltérése is. Sokan ingerültté válnak ha a szülők magatartása kifogásolható, s ennek következményeit többnyire az illetők gyermekei viselik. Nagyon fontos közvetítő szerepet tölthetnek be tehát a családgondozók a különböző társadalmi intézmények és társadalmi csoportok között.

- A családgondozónak naponta döntenie és intézkednie kell igen súlyos, emberek, családok életét érintő kérdésekben. Döntéseiért felelősséget kell vállalnia. Mivel a családgondozó munkája során általában nem az egyértelműen jó vagy rossz alternatívák között dönt, hanem a sok rossz megoldás közül kell a lehető legjobbat kiválasztania, ezért gyakran és joggal kételkedik döntései helyességében, önmagában, munkája értelmében. A családgondozói munkának állandó tényezője a bizonytalanság és emiatt szükséges a kontroll, a szupervízió biztosítása.

A vázolt gondolatok, melyek a szociális munka önszerveződése folyamatában már a II. konferencián megfogalmazódtak, az 1986. évi III. konferencián önálló egyesület és szakmai háttérintézmény igényében nyertek konkrét formát.

A szociális munkás alakja és tevékenysége
az irodalomban

A közreadott szemelvények a szociális munka világát elevenítik meg előttünk. Kitűnik, hogy ez a munka milyen lelki megterheléssel jár, hogy a gyors és jó helyzetfelismerés, mindennapi gyakorlatiasság éppugy követelmény, mint az empátiás készség, a nagyfoku tolerancia, a titoktartás, az egyszerű türelem és együttérzés, tapintat, jóindulat. Nagyfoku társadalmi érzékenységgel találkozunk a szemelvényekben leírt helyzetekben. Az is kitűnik, hogy milyen fontos a jó kommunikációs készség. Az emberi érintkezés vékonyka szálából az együttműködés megbízható szövetét kell kialakítani. Helyenként a pálya veszélyei is elébünk tűnnek.

1.

Válogatásunkban az első Edward Lewis Wallant regénye, a "Zálogos".^{x/} A könyv egészében szociálpolitikai studium. Lehetne a nyomor anatómiájának is nevezni.

A "zálogos" - Sol Nazerman - lengyel egyetemi tanárból lett a harlemi zálogház tulajdonosa. A koncentrációs táborból családjából egyedül ő került ki élve. Felesége, gyermekei ott pusztultak el. Hazajáró lelkeként kísérik életét, nem tud - s talán nem is akar - szabadulni rémálmodokként felmerülő alakjuktól, élményeitől. Amerikában élő nővérével - annak családjával él együtt, de él-e igazán? - ő tartja el a családot, - a zálogházból. Érzelmi kapcsolata alig van rokonaival. Nem is sejti, hogy a családi bűnbak szerepét betöltő kamasz unokaöccse számára, megközelíthetetlen, monolitikus közönye ellenére - ő az egyetlen valódi ember. Talán azért, mert ő az egyetlen, aki nem vesz részt a fiu kinzását jelentő családi játékban.

A regény színtere: a zálogház. Az ügyfelek a nyomor foglyai. Csodálatosan megrajzolt alakjaik a testi-lelki bajok valószínű példatáraként vonulnak el az olvasó előtt.

^{x/} Megjelent: Európa Könyvkiadó, Budapest, 1980.

A könyv lapjain, az egész történeten végig vonul a szociális munkás alakja. A hős és a szociális munkás kapcsolata maga is elemzést érdemel. Valójában mint a harci paripa, ha megérzi a puszkapor szagát, kapja fel a fejét Miss Birchfield. Megérzi a sokat szenvedett embert a formailag teljesen elutasító, rideg magatartás mögött. És abban a percben már nem engedi el, tudja, hogy nagy szüksége van Őrá.

A szociális munkás alakját az író egyidejűleg formálja nőiesen lágynak, naivan butuskának és keményen férfiasnak, a sértéseket a segítségre szorulótól fel nem vevő, az ügy érdekében, ha kell, rámenős személynek. Érzékeny lelkű és sérthetetlen kemény ember, naiv és ravasz, gyenge és erős, - ha kell. Hangsúlyozottan nőies és a sok első és második generációs bevándorolt néger és zsidó között: jenkí.

A szemelvények a hős és a szociális munkás ismerkedésével kezdődnek.

"Az órák fele tizet mutatott, amikor a nő bejött. Sol fölneézett, és közömbösségének páncéljában mintha repedések mutatkoztak volna. A nő nem úgy festett, mint általában az ügyfelei. Igaz, mindenféle típus megfordult nála; járt már az üzletében nercbundás asszony is. Csillogó vörössesszőke haja volt, hibátlan, telt arca, és tiszta, nyílt tekintetű kék szemén látszott, hogy ez a nő otthon érzi magát ebben az országban; tipikusan amerikai arc.

- Asszonyom...? - szólította meg a zálogos hideg udvariassággal. A nőnél nem volt semmi. Talán meglátott valamit a kirakatban, és szeretné megvenni... Mivel szolgálhatok?

- Jó napot. Marilyn Birchfield a nevem. Sugárzó mosolyával maga volt a megtestesült egészség, és úgy nyújtott kezet, mint egy férfi. Bemutatkozom a környéken a kereskedőknek. Bizonyos értelemben új szomszéd vagyok.

Sol szorongva fogott vele kezet, sose tudta megszokni egyes amerikai nők agresszív önbizalmát. Mit akarnak bebizonyítani? Hogy érnek annyit, mint a férfiak? Üzletet nyit a környéken? - kérdezte. - Ugy is mondhatjuk - tömzsi nő volt, Sol becslése szerint harminc-egynéhány éves, kövérkés testével mégis olyan sután mozgott, mint egy bakfis... Valójában az Ifjusági Központban dolgozom, egy sarokkal lejjebb. Gondoltam, összeismerkedem a kereskedőkkel, és talán sikerül némi segítséget

szerezni, támogatást, hogy úgy mondjam bizonyos dolgokban. Néhány boltos védnökséget vállalt gyermekcsapatok felett, pénzt és időt ajánlott fel a Központnak...

- Egész őszintén megvallom magának, hogy a foglalkozása sokkal inkább fölkelte a kíváncsiságomat, mint a többiek közül bárkié. Tulajdonképpen semmit se tudok a zálogkölcsonzésről. A szülővárosomban nyilván több zálogüzlet van, biztos vagyok benne, de míg New Yorkba nem kerültem, föl se tűntek. Egyszerűen annyira érdekel a gyermekeim környezete, és a zálogüzlet láthatólag szerves része a környékünknek, és ...

Mr. Nazerman - mondta a nő széles mosollyal. Azt szeretném kérni, engedje meg, hogy úgy könyveljem el magát, mint esetleges patrónusunkat. Később megállapodhatunk, hogy pontosan mihez lenne kedve, és mit tudna adni, vagy tenni. Talán úgy látja majd jónak, hogy egy csapatot támogasson, lásson el egyenruhával meg egyebekkel. Vagy talán szívesen áldozná ránk az idejét, talán egy estéjét minden héten, s irányítana valamilyen foglalkozást. Nincs valami gyakorlata a kosárlabda vagy esetleg valamelyik szakma terén?...

Ide figyeljen, Miss...

- Birchfeld - mondta készségesen a nő. - Nézze, nem szükséges azonnal határoznia. Talán szeretné meghányi-vetni a dolgot. Csak gondoltam, körbejárok, bemutatkozom mint szomszéd. Belemosolygott a férfi mogorva arcába, ez nála önfelegyelem kérdése volt...

Akárhogy is, szerintem fontos, hogy mindent tudjak arról a környezetről, amelyben a gyerekeim élnek.

- Várjon egy pillanatig. Miss Birchfield, álljon meg. Ez mind csak beszéd. Bocsásson meg, ha megpróbálom leegyszerűsíteni a dolgot a saját tapasztalataim szerint. Ha alamizsnát kér, rendben van. A hét minden napján kunyerálnak tőlem, megszoktam.

Mondja meg, mennyi kell és én tüstént válaszolok. Egyébként ami a többit illeti, se időm, se kedvem hozzá.

Én nem tekintem ezeket a hozzájárulásokat alamizsnának Mr. Nazerman. Sajnálom, hogy maga annak tekinti. Én úgy gondolom, hogy amit az emberek ezekért a gyermekekért tesznek, az bizonyos értelemben nekik maguknak is befektetés, már ami a saját jövőjüket illeti.

- Engem nem érdekel a jövő. - ...

- Hát akkor, ha adna valamit... Kinyújtotta a kezét, arca égett a szégyentől. És amikor a zá-

logos némán egy ötdolláros bankjegyet nyomott a kezébe, kihívó tekintettel, mintha azt lesné, milyen változást idéz elő a pénz érintése, mereven elmosolyodott. Tessék, látja, nincs bennem hiuság Mr. Nazerman. És minthogy olyan segítőkész volt, majd újra meg újra felkeresem. A mosoly kikapcsolódott, majd ismét megjelent, mert az udvariasság a vérében volt."

Ezután néhány ügyfél képét villantjuk fel.

Az első:

"... Mennyit ad? - kérdezte halk izgatott hangon. Miért? Sol türelmetlenül lebiggyesztette ajkát. Ezért - felelte a férfi és fekete szeme megvillant nagy, keskeny orra fölött. Volt valami színpadias és kissé abnormális a viselkedésében, s úgy szorongatta a zacskót, mintha attól félne, hogy Sol megpróbálja elloponi.

- Ezért, ezért...mi az ördög ez? Én csak egy papirzacskót látok. Mit akar elzálogosítani? Nem vagyok gondolatolvasó. - Sol hangja nyers volt, arca udvarias maradt a kerek lencséjü, fekete keretes szemüveg mögött.

- Egy szavalóverseny első díja - mondta a kócos fiatalember. - Kilenc éve nyertem egy városi szavalóversenyen. Sol megfogta a zacskót, amely zsiros volt és puha, s millió apró ránc barázdálta. Azon tűnődött, honnan szedik egyesek ezeket a zacskókat, vagy mit csinálnak a közönséges staniclikkel, hogy olyan legyen a tapintásuk, mint a vékony. öreg bőrre. Viszolyogva bontotta ki. Egy csillogó, sárga fém mellszobrocska volt benne, feketére lakkozott fa talapzaton. ...

Arany - mondta Leopold Schneider.

Aranyozott, javította ki a zálogos, megkopogtatva Webster csillogó koponyáját. Nézte, adok rá egy dollárt. Mi az ördögöt kezdhethék vele, ha nem jön vissza érte?

- Egy dollárt? Leopold Schneider úgy nyomta neki kiéhezett arcát a rácsnak, mint egy felingerelt madár. Ez egy komoly díj. Vegye tudomásul, hogy huszezer versenyző közül kétezren jutottak a negyedöntőbe, s mindössze ötvenen a középdöntőbe. És én nyertem!...

Nézte, éhes vagyok. Éjt nappallá téve irok egy óriási szindarabot. Csak néhány dollárra van szükségem, hogy kihuzzam valameddig. Ki fogom váltani, esküszöm. Többet ér, mint a pénz...De nem nekem, Leopold....

Öt dollárt legalább, nyöszörgött Leopold, a krónikusan éhesek savanykás leheletét árasztva a zálogosra...

Sol fölemelte hamuszínü érzéketlen arcát. Tekintete könyörtelen volt, s körülötte tiktakoltak az órák. Sok dolgom van. Menjen már el innen, kérem. Semmi szükségem sincs erre a vacakra.

- Rendben van, rendben van, adja ide azt a dol-
lárt - mondta Leopold reszkető hangon, félig sut-
togva."

A következő ügyfél:

"...Csak két dollárt tudok adni magának - mondta Sol, főkönyvének lapjait forgatva, bár most ép-
pen semmit sem keresett benne. A multkor iszonyu
sok holmit itt hagyott, semmit se váltott ki...

... Mrs. Harmon felsóhajtott, egyre csak in-
gatva széles, mosolygós arcát, mintha valami ot-
romba, de mulatságos tréfára emlékezne. Szivta a
fogát, feszengett. Méltósága, ez a sokszor meg-
alázott, mégis elpusztíthatatlan valami, nagy meg-
próbáltatást állt ki bánatos mosolya mögött, mi-
közben a zálogos megőrizte szürke ázsiai kőarcát,
melyet közönyösen félrefordított. Az asszony el-
gondolkozva bámult ki az ablakon, erősen össze-
rándcolta homlokát, felpróbált néhány kényszeredett
mosolyt, akárcsak egy gyerek, akit arra kényszerít-
tenek, hogy két kellemetlen lehetőség közt válasz-
szon. Végül azt dűnnyögte: - Eh, jól van - és
pufók barna arcát odadugta a rácsos kis ablakhoz,
amely mögött Sol egyszerre vesződött valamennyi
papírral..."

Az újabb ügyfél:

"... A fiatal négeren csiricsaré öltözék volt,
melynek élénkségét tompította a rátapadó pizok
és zsir; úgy nézett ki, mintha évekig hordta vol-
na váltás nélkül. Rémult, rángatózó sakálpofája
volt, a pupillák apró pontoknak tűntek sárgás
fényű szemében. Hóna alatt egy kis fehér asztali
rádió.

- Na, mennyit nyom ezért, Faginkám, halljuk! Jó
néhány rupiát megér, hajaj! Klassz kis öreg rá-
dió, van benne szaft. Fog ez mindent, rövidhullá-
mot, URH-t, tengeri hajók jelzéseit, még a vi-
lágürt is, tiszta éjszakákon. Az ám, a világürt,
földön tuli tereket, például a műholdakat, meg
minden. Gyerünk, Faginkám, mondjon egy árat,
Ez egy százdolláros rádió. Na, mennyit ad érte?...

Szájából fröcskölt a nyál, mint egy ócska,
lyukas gőzgépből a víz, folyton szörtyögött az
orrán keresztül, és a nyomaték kedvéért furcsa
módon topogott, mintha dzsiggelne.

Sol fogta a rádiót, és bedugta a csatlakozóját a pult alatti konektorba. Közönyös arccal figyelte az egyre fényesebben izzó varázsszemet, ahogy a készülék bemelegedett, miközben a fiatal néger mocskos Ivy League egyensapkájában vonaglott, és morogva buzditotta a rádiót, mintha az megtudná váltani őt valamitől. ...

Néhány füttyülés hallatszott, harsány elektromos blabla, aztán valami idegtépő hang, mintha merev celofánt morzsolna sok kéz. A fiatalember abbahagyta a vonaglást, és szurós tekintetét a rádióra szögezte. Száját eltátotta az áruló hangra..."

A következő ügypél:

"...Egy dollárt kínált rá, és várt, a kettőjük közt hagyományos türelemmel, hogy George alaposan meghányja-vesse magában az ajánlatot: ez volt a bevezetés a beszélgetéshez, amiért voltaképpen jött. George Smith hajlandó lett volna akár fizetni is a zálogosnak egy félórás beszélgetésért, csak hogy ezzel megsértette volna azt a tapintatos látszatot, melyhez tartotta magát, s melyet a zálogos ismeretlen okból eltűrt. - Egy dollár, hm... nem tudom - mondta félénk, halk hangján. Ferde és a bőrszínénél sokkal sötétebb hajlamok lakoztak benne, kinos gonddal ápolt, törékeny arca volt...

- Nos, George, nem tudom... -

- Legalább három dollárt szeretnék kapni érte - mondta George, és vigyázott, hogy ne tanusítson túl nagy örömet, miközben körülhordozta szemét az üzletben, mintha egy hatalmas, fényes palotába csöppent volna. Valamikor egy négerek számára fenntartott főiskolára járt. Délen, de túl sok ferdeség és torzulás volt a természetében, s egy diszkrétén eltussolt botrány után kicsapták. Most egy postahivatalban dolgozott, éjszakánként sok jó könyvet olvasott a szobájában, és fantasztikus perverz álmokat szőtt fiatal fiukról, meg lányokról. Hála a könyveknek és végtelen tudásszomjának, az erőszakosságok eddig álmaira korlátozódtak. Hála a zálogosnál tettrendszeres heti látogatásoknak, vágyaktól gyötört önfegyelme újra meg újra megerősítést nyert. Sollal három éve akadt össze egy napon, amikor kéjes, örült kábulatban bolyongott, a zálogos azon mámorító nyelven szólt hozzá, amelyet ő addig csak könyvekből ismert, s ezzel bizonyos értelmet kölcsönzött a szavaknak, melyekkel George kezdte elveszíteni a kapcsolatot. Négy-öt naponként hozott valami jelképes tárgyat zálogba, és Sol Nazerman képtelen volt elutasítani őt, sőt mélységesen bosszankodva ugyan, de játszotta a furcsa, szomorú játékot a törékeny négerrel, mintha valami kellemetlen, de szükséges adót róna le ezzel...

George sápadtan mosolygott, alig leplezve csalódását. Mindössze tíz percig, vagy addig se tartózkodott az üzletben. Nos, lehet, hogy ezuttal nem hozott semmi izgalmasat magával, csak felmelegítette az előző beszélgetésüket. Aztán meg rendszerint késő délután szokott jönni, amikor általában kevesebb munka akadt. Ő, de a legközelebbre tartogat valamit a zálogosnak! Félretette Spinozát egy igazán ideális alkalomra, valamelyik délutánra, amikor majd egy egészen értékes tárgyat hoz zálogba, s ezzel kiérdemli, hogy több időt töltsön az üzletben, talán félórát, sőt akár háromnegyed órát is. Milyen tartalmas párbeszéd zajlik majd le köztük! Már alig várta.

- Alighanem benézek a jövő hét elején, sőt talán e hét végén. Valami érdekeset hozok majd magának, Sol - mondta. Sol halvány mosollyal bólintott, mely tüstént elhalt, mihelyt George Smith kitette a lábát az üzletből..."

Egy további ügyfél:

"...Sunyi, elmebajos arca volt, tele sebhellyel. Gyanakvóan jött oda a pulthoz..."

- Értékes holmit hozok - mondta a férfi, aki nek sovány kis testéből idült betegség büze áradt. Egy rabbi barátomtól kaptam. Valódi, értékes darab.

Belenyult a zacskóba, és egy bársony Torah-terítőt huzott elő, melyben csillogtak az ezüstszálak és a szent tekercekre illő arannyal himzett részek.

- Mit csinál maga ezzel? - förmedt rá Sol.

- A rabbitól kaptam - nyoszörgött az emberke. Nem érdekli? - Hordja el magát a terítővel együtt. -"

Ujabb ügyfél:

"... Reggel elsőnek egy másik prostituált jött be. Magas, nagyon sötét bőrű néger nő volt, közel a negyvenhez. Arcán csikok és daganatok, régi és újabb verések nyomai, s a szeme szikrázott, mint a fekete drágakő. Egy arany cigarettatárcát hozott zálogba, s beszéd közben se vette ki a cigarettát a szájából, fejét hátravetette a füst elől, fél szemét majdnem teljesen behunyta.

- No papa, mennyit ér ez? Kell a pénz kajára. Sajna, kiruhták a házból az öreg Rose-t. Kénytelen vagyok maszekolni. Kell egy hely, ahol leparkoljak. No de ez arany, fater, jó pénzt ér, mi? Nézte, hogy Sol megvizsgálja, s egész idő alatt motyogott, úgy, hogy a cigaretta fel-le mozgott a szájában.

- Fizetnem kell az öreg dokinak a nyavályám

miatt, és kéne egy matrac, ahová lerakhatom a csontjaimat. Mert az idegeim tropára mentek, mondhatom...

Szóval nyilatkozzon papa, nyilatkozzon. Piroszaténruha volt rajta és melle a ruhakivágásban ráncos volt, keblének körvonalai merevek, mint egy acélkeretes melltartót hordó öreg nőé.

- Tíz dollár, mondta Sol, a száján keresztül lélegezve, hogy ne érezze kölnijének átható szagát.

- Ó papa, élnem kell - nyöszörgött a nő, és dagadt fekete arcát még jobban eltorzította a cigarettafüst.

- Miért? - dörmögte Sol a fogai között.

- Legyen tizenöt, papa - mondta a nő, csak a saját könyörgését hallva. Tizenötből ki tudnék jönni.

- Tíz, tíz, egy fillérrel se több - emelte föl a hangját Sol.

- Oké, oké, Miszta, jó, jó - mondta a nő engesztelően: tulságosan kidekorálták a férfiak, semhogy viátkozni lett volna kedve. Elfogadom."

Ujabb ügyfél:

"... Egy ősz, öreg, deres bajszu férfi bátortalanodott be az üzletbe. Jól szabott, de viseltes öltöny volt rajta, meg egy kissé kirojtosodott kék ing, nyakig begombolva, de nyakkendő nélkül.

- Szeretnék egy kis kölcsönt kapni erre, fiatalember - mondta kicsit hangosan.

... Egy gyönyörűen faragott, becses keményfa sakk-készlet volt, meg egy teafa és diófa berakásos saktábla. Minden bábut egy történelmi figura hasonlatosságára mintáztak; a bástyák elefántok voltak, baldachinos ülőhellyel a hátukon, a parasztok gyalogos katonák, a lovak büszke lovagok, a futók kenetes papok keleties arcvonásokkal, a királyok és királynék méltóságteljes, sudár előkelőségek.

- Gyönyörű készlet - mondta Sol tünődő, lágy hangon. A papnagybátyjának volt egy ehhez hasonló sakk-készlete, egymillió évvel ezelőtt. Látszik, hogy kézi faragás.

Óvatosan kézbe vette a fehér királyt és megmosolyogta a zord, miniatűr arcot.

Látom, magának van érzéke az ilyesmihez - mondta az idős férfi boldogan. - Bizony, nagyon régi. Apám vette...

Egy percre se válnék meg tőle, csak hát... pillanatnyilag meg vagyok szorulva. Vis major, hogy úgy mondjam. Egy kis komplikáció egy nyug-

dijcsekk körül. Enni csak kell, még az én koromban is.

- Csak ötven dollárt tudok fizetni Önnek - mondta a zálogos színtelen hangon.

Az idős férfi meghökkenve nézett fel; mintha kicserélték volna azt az illetőt, aki megcsodálta a faragás szépségét. Nézte a szürke, kifejezéstelen arcot és azt mondta magában: "Hagyjuk, hagyjuk, csak egy zálogos, fogadd el, amit ad. Így aztán bólintott, figyelemre sem méltatta az ügylet formaságát, s miután végeztek, a pénzt mélyen a zsebébe süllyesztve kiment, érintetlenül megőrizve kopott, merev méltóságát..."

Végül térjünk vissza a hős és a szociális munkás kapcsolatához. Kétségkívül rokonszenvet érez Sol a jó és kedves Marilyn iránt - ám taszítja magától - nem illik a sorsába. A lány egy más világ az ő számára.

"... Nem akarom megbántani, Miss Birchfield, de nekem is őszántének kell lennem. Nyíltan megmondom, hogy nem örülök a maga kíváncsiságának, érdeklődésének. Máskor alighanem sokkal határozottabban és dűrvábban utasítottam volna el. De az utóbbi időben ... nem vagyok formában. - Rekedten fölnevetett. - Nem vagyok formában - ismételte meg, és szinte perverz élvezetet szerzett neki a kijelentés belső iróniája. Aztán az arca elfelhősödött, és úgy tetszett, alig lát keresztül a vastag lencséken.

- Egy-két hét óta nem érzem jól magam."

Majd egy másik beszélgetésük részlete:

"... A nő tiszteletteljesen bólintott. Aztán hunyorogva, kissé kíváncsian nézett rá. Árulja el - mondta -, van valami kapcsolata azokkal az emberekkel, akikkel nap-nap után az üzletében foglalkozik? Egyáltalán, hatnak magára?...

- Gyakran undorodom tőlük. Ennyi az egész. - Értem, - mondta a nő elgondolkodva....

A temetkezési vállalkozó az emberek halálán keres, de nem felelős a halálukért. Mit számít az, hogy az életek láncolatában melyik ponton nyit üzletet az ember? Számomra ez a különös szakma eszményi megoldásnak bizonyult. Nem szükséges meggyőzőnöm, vagy kiszolgálnom az embereket, mint sok más pályán. Nem kell eladnom. Amellett a zálogkölcsonzés tekintélyes haszonnal jár. Szükségem van bizonyos jövedelemre, hogy megszerezhessem a magányt és a függetlenséget, amire vágyom.

- De árulja el: mint emberi lény, nem érzi néha szükségét annak - mint mindenki más, - hogy igazolja, amit csinál? Arra akarok kilyukadni: szerintem kell, hogy valami komoly értelmét lássuk a munkánknak, legalábbis néha. Különben olyanok vagyunk, mint az egerek egy taposómalomban, nem érzékeljük se az elejét, se a végét.

... Sol arcán lassan szétterült a megszokott fanyar mosoly és szeme szinte kegyetlenül villant meg a vastag szemüveg mögött... Megint mint emberi lény? - kérdezte ironikusan. Igazoljam, mondja maga. Jó, hát igazolom. Logikusan és dicséretesen, mert mindent meg lehet magyarázni és meg lehet védeni valamilyen szempontból, az égvilágon mindent. Mondjuk, olyan vagyok, mint a papjuk. Igen, igen, ne ütközzön meg, mint a papjuk. Ugyanannyit kapnak tőlem, mint amennyit a templomukban. Elhosszák nekem a gondjaikat, ócska táskarádiók, órák, lopott írógépek, aranyozott kereszttek és félig kifizetett fényképezőgépek formájában. Én meg feloldozást adok nekik, készpénzben...

Igaz, örömük tisztavirág életű; aztán a keveset, amit adok, pillanatok alatt kénytelenek elkölteni. De mosolyogva és megkönnyebbülve mennek ki az üzletemből. Hirtelen kissé elborult a tekintete. Mintha most fölfedezett volna valami meglepő igazságszilánkot durva tréfájában, s egy árnyalatnyi nyugtalanság vegyült merev mosolyába, ahogy a nő felé fordult. Mondja meg, Miss Birchfield, mondja meg: nyújthat-e valaki is többet nekik, mint egy kis megkönnyebbülést?..."

A szociális munkás belső válasza Sol minden elutasítása ellenére:

"...valahogy Sol Nazerman arca jutott az eszébe, mert úgy érezte, abban a férfiban rengeteg lelki érték vész kárba. Az iránta érzett szánalomtól egy régi sebe is sajogni kezdett: rájött, hogy remény lüktet benne ott, ahol már csak egy heget képzelt.

... Ő, az a szegény ember - sóhajtott fel hangosan, miközben kávéját kortyolgatta, és kinézett a konyhaablakon a távolban csillogó folyóra.

... De nem tetszett neki ez a leereszkedő hang. Honnan veszi, hogy a férfinak szüksége van az ő szánalmára? Fogalma sincs róla, mi megy végbe puffadt idegen arca mögött. Bárcsak fel lehetne rázni egy kicsit...De aztán újra óvta magát az önáltatástól.

... Aztán felkészült az Ifjusági Központban végzendő napi munkájára; noteszokkal, ceruzákkal

meg írótümbökkel tömte meg az aktatáskáját és mosolyra készítették mesterségének haszontalan-nak tűnő szerszámai.

Amikor már a lakás ajtajában volt, félig kinn a lépcsőházban, megfordult és kissé szórakozottan visszanezgett, mintha valamit ottfeljejtett volna. És ebben a tűnődő pózban, mutatóujját az arcára téve, az aktatáska sulyától kissé féloldalasan, hangosan visszaszólt az üres szobának.

- Egyszerűen nem szabad békén hagynom. Üldözni fogom. A szenvedése túl sok egy embernek. Látom a szemén."

És mit jelentett Sol-nak a szociális munkás:

"... Sol méltányolt, ahogy a fuldokló méltányolja a mentőövet, a menekülés lehetőségét, mely tulságosan távoli; vagy talán ő túl fáradt ahhoz, hogy próbát tegyen vele.

- Köszönöm! Maga egy csodálatos, nagylelkű nő. Ha ez az egész... - sokatmondóan végiggjártatta szemét az üzlet limlomjain...rendeződik, ha tisztázódnak a dolgaim....

A nő csak megérintette a csuklóját egy pillanatra, bólintott és kiment. Sol nézte, ahogy életmentője eltűnik, otthagya őt az üres néma tengeren.

És aztán, mintha ezért a lélekvételnymi szünetért uzsorakamattal kéne fizetnie, a forgalom nyomasztóbbá vált, mint valaha..."

2.

Mig az előző regényben elsősorban a szociálpolitika "alanyait" láttuk felvonulni magunk előtt, a most következő könyv /Lennart Frick: "És rajta ki segít?"^{x/}/ a családgondozás regényének tekinthető. Hőse Krisztina Lundmark a Családvédelmi Központ 37 éves jól képzett, pályáján sikeres tanácsadója. A regény lapjain megjelenő ügyfelek, életsorsok és krízisek a szociális munkás szemüvegén keresztül tűnnek elének. Ebben a könyvben a szereplők nem az ügyfelek, hanem maguk a családgondozók. Ezért ebből a könyvből a családgondozásról, mint szakmáról, mint hivatásról többet kapunk, mint az előzőből. A főhős Krisztina be-

x/ Modern Könyvtár, Európa Könyvkiadó, 1980.

széli el eseteit. Így az abortuszon átesett, öngyilkosságot megkísérelt diáklányt; a házassági válságban lévő középosztálybeli asszonyt és az éjszakai telefonálót, aki nem hajlandó a Központban felkeresni, csak "privát" alapon hajlandó elmondani problémáját Krisztina lakásán. A helyzet fonákságába belebonyolódó Krisztina a szakma iratlan szabályaival szemben fogadja a telefonálót, megérzi, hogy számára életbevágó a kérés teljesítése. Belemegy tehát, de tele van szorongással. A férfi üldöztes állapotát és a tényt, hogy mégsem járt végül sikerrel beavatkozása - saját összeroppanásával éli át. Ebben a helyzetben vonul el pihenni a tanyájára, ahol végig gondolja pályáját, életét.

A könyv nagyon sok segítséget ad ahhoz, hogy képünk alakuljon ki arról "hogyan" dolgozik a szociális munkás. Arra is példát kapunk, hogy mint intézmény hogyan működik a "Központ".

Összességében elélünk tünik egy szakma, hivatás, annak napi problémái, a hivatást gyakorló szakember konfliktusai, feszültségei és dilemmái.

E könyv abban is segít, hogy megismerjük a családgondozás intézményének svédországi rendszerét és azt is, hogy ott a munkatársak hogyan dolgoznak egyénileg és együttesen.

A hős nő sajátos szakmai dilemmái is megjelennek a könyv lapjain. Így a fő kérdés: kiket is képvisel "ő", kiknek az oldalán áll. Továbbá, hogy beavatkozhat-e az emberek életébe, és ha igen, milyen veszélyel járnak e beavatkozások. Hogyan működhet együtt a kollegáival stb. Ilyen és hasonló kérdések fellelt töpreng Krisztina. Szakmai tudásának biztonsága, valamint az intézmény megnyugtató keretei, a szociális munka nagyfokú szervezettsége, kollegáinak tapintata és segítsége átlendíti a személyes konfliktuson.

De hogyan is szól a szakma "know-how"-járól a szerző, a főhős Krisztina elbeszélésén keresztül:

"... Hogy is szokta mondani habozó ügyfeleinek, azoknak, akik magukba zárkoznak, akik nem mernek szabadon beszélni, akik nem tudják, hogyan is kezdjék. Kezdje csak el valahol - bátorította őket ilyenkor, majd csak eljut ahhoz, amit mondani akar.

Ez legtöbbször segít, gondolja, jól ismerem a mesterségem fogásait, tudom, hogy kell csinálni. Egy kicsit össze-vissza beszélnek, aztán végül eljutnak a lényeghez.

- Tulajdonképpen nincs különösebb oka, hogy fölkerestem, de azt gondoltam, hogy...

- Ne gondolja, hogy azok közé tartozom, akik folyton segítségre szorulnak, de ...

- Biztosan nevetségesnek találja, de ...

- Kedves Lundell asszony, nehogy kinevessen...

Mind így beszélnek, gondolja, és nem tudják, hányszor hallottam már a történetüket..."

Majd az abortusz ügyek intézéséről beszél, s ebből szemlélete is kitetszik:

"... Az abortuszkérelemnél páni félelem fogta el, és a végsőig halogatta a döntést, de ahogy a lányok mind fiatalabbak, a terhességek pedig mind gyakoribbak lettek, föl hagyott azzal a próbálkozással, hogy megbeszélje az etikai és morális következményeket ügyfeleivel. A beszélgetések során csak egymás idegeit őrölték, szemrehányásokat kapott, és rá kellett jönnie, hogy csak megnehezíti a segítséget kérők helyzetét: sokan elbizonytalankodtak, sokakat büntudat és lelkiismeret-furdalás gyötört, ami gyakran abban nyilvánult meg, hogy az ellen fordultak, aki megszervezte a dolgot.

Mégis csak a szociális gondozó hivatalban kezdte olyannak látni a valóságot, amilyen, és az ott töltött két év elsöpörte habozásának utolsó morzsáit is. A kérelmezők növekvő áradataát látva föl adta a harcot; sorra járultak elébe a lusta, rágógumit rágó, nyeszlett általános iskolás lányok, iskolai szociális tanácsadójuk szabványos tanusítványával, jöttek hozzá a fiatalok, akik még csak most kezdtek dolgozni, de már az első, a második vagy a harmadik abortuszt kérelmezték, és teljes pánikba esve rohantak hozzá a középkorú asszonyok, délvidéki nyaralásuk után. Nem állt módjában elmélyedni az egyedi esetekben, tulontul hasonlítottak egymásra, nem volt mit elrendezni rajtuk, így hát arra szorítkozott, hogy a kaparási kérelmeket és más beavatkozásokat gyorsan, fölőlesleges várakozási idő és kínos kérdészködés nélkül intézze el.

Igen, megtanulta, hogyan intézze az ilyen eseteket, és ha osztogatta is rutinszerűen az ismertetőket a fogamzásgátlószerekről, a legfiatalabbakat pedig sokszor szinte elárasztotta ingyenes kondommal, nem nagyon remélte, hogy

sikert arat velük.

Egyszerűen képtelenek megtenni, gondolta néha. Nem akarják azt a benyomást kelteni, mintha rafináltak vagy számítók lennének, nem akarják megölni az érzéseket.

Eszébe jutott, mit mondott a tizenkét éves gubbángei kislány, amikor megkérdezte tőle, miért nem vigyáz rá, hogy a fiuk kondomot használjanak.

... Ha az ember szerelmes, nem akar ilyenmire gondolni!"

Majd egy esetmegbeszélési gyakorlat tűnik elénk:

"... Majdnem szótlánul ülte végig a kétórás tanácskozást. Rendszerint buzgón ki szokta fejteni a véleményét, hiszen ő is azok közt volt, akik sikra szálltak érte, hogy egyszer egy héten az összes alkalmazott és a négy állandó tanácsadó szakember részvételével megbeszéléseket tartanak. Tudta, milyen hasznosak ezek az összejövetelek: a munkatársaknak lehetőséget adnak rá, hogy más megvilágításban lássák azokat az eseteket, amelyekkel elakadtak, és hozzájárultak ahhoz a nyíltsághoz, amely a munkahelyi légkört oly nagy mértékben meghatározta. De ma valahogy nem volt inyére az egész. Ugy érezte, mintha már túl sokszor vett volna részt ilyesmiben, és sikerült elfojtania hirtelen támadt vágyát, hogy szóba hozza a Roslund-esetet."

Az ügyekről készülő feljegyzésekről és egyéni módszerekről:

"... Aztán lassan mégiscsak belelendült, elővette a postát, és mappákba meg fiókokba szortírozta a leveleket. Utánanézett a naptárban, mi halmozódott föl a következő három napra, és kikereste a megfelelő személyi aktákat. Mindig igyekezett átfutni feljegyzéseit, mielőtt az ügyfelek jöttek, lehetőleg még előző nap, hogy fölfrissítse az emlékezetét. Már a szociális gondozó hivatalban is ezzel a módszerrel dolgozott, és nem szívesen mondott volna le róla. Bár itt az irodában már szinte egyáltalán nem készítettek folyamatos feljegyzéseket, és a korábban szokásos írásos összefoglalásokat is alig készítette már el valaki - csak az ujonnan jött kollegákat kérték fel rá, hogy a gyakorlóidejük alatt efféle beszámolókat irjanak-, ő mégis kitartott mások számára teljesen érthetetlenül odafirkantott címszavai és egyéni rövidítései mellett. Anélkül, hogy tartotta volna magát az A.-ürlap szabványos felosztásához, amelyben olyasféle rovatok szerepeltek, mint:

szociális körülmények, személyiségleírás, előzetes megítélés, kezelési terv és cél, a kezelés formái és lefolyása, pszichiátriai diagnózis és megítélése, jegyzetömbjeit a beszélgetések során telefirkálta címszavakkal, felkiáltójelekkel és vázlatokkal.

Amikor aztán átnézte a vékony irattartóba fűzött lapokat, feljegyzéseinek jellege alapján könnyen felidézte közvetlen reakcióit, amelyeket az ügyfél beszámolója kiváltott belőle. Ezeket amennyire csak tudta, eltitkolta a látogatók előtt, nehogy fölöslegesen befolyásolja őket. Érzelmi reakcióit főntartotta jegyzetömbje számára, de mielőtt észrevette, hogy a jegyzetelés zavarja az ügyfeleket, félrerakta. Nem volt rá szüksége, de általában mégis megkönnyítette az odafigyelést.

Átlapozta a sorra kerülő aktákat, és bár valahogy egyik történetet sem állhatta, észrevette, hogy kezd működésbe lépni a rutin.

Az embernek kényszerítenie kell magát, hogy nekifogjon - gondolta. ..."

Az intézményen belüli kapcsolatokról ad bepillantást a következő néhány szemelvény:

"... Fölfelé indult a negyedik emeletre, ahol a délutáni gyűlést rendezték, amikor eszébe jutott, mit mondott reggel Elisabet. Visszafordult és bement Barbro Wallinhoz, a tanácsadó vezetőnövéhez, akinek egyebek közt az is a feladatkörébe tartozott, hogy szétossza az ügyfeleket a szociális tanácsadók között. Barbro volt a legidősebb az irodában, hatvan felé járt, de még mindig rendkívül érdekelte a munkája, még mindig lelkesedett a családi tanácsadás jelentőségén. Hajlott az idealizmusra, s ez olykor ingerelte Krisztinát, de sok évtizedes tapasztalata elvitathatatlan tekintélyt adott neki.

- Jó, hogy benézel - mondta Barbro, aki éppen összeszedte följegyzéseit azokról az esetekről, amelyek valószínűleg szóba kerülnek majd az ülésen. Van egy problémám. Tudod, hogy Svea a jövő héten szabadságon lesz, autóturára megy a szüleiével Dániába. Be tudnál ugrani helyette, és átvennél tőle egy esetet? Először keres föl minket ez a nő, és már kapott egy időpontot hétfő délelőttre.

- Igen, - felelte habozva, - átvehetem, bár jobb szeretném, ha nem kéne. Holnapra már van egy látogatóm, és a fennmaradó időt a Rádióknak szántam. Még nincs meg a kéziratom a következő adáshoz. Valami különleges?

- Nem, egyáltalán nem - válaszolta Barbro, és gondterhelten ráncolta a homlokát -, csak a válás jogi következményeiről szeretne hallani. De ha nem akarsz, akkor...

- Nem, nem, átveszem, - vágott gyorsan közbe, - nem látszik túl komplikált ügynek. A nap hátralévő részében mindenesetre be fogom kapcsolni a piros lámpáscskát.

- Rendben van, Krisztina, - mondta Barbro, és földerült az arca. Rád mindig lehet számítani. Tizenegyre jön. Tul jószívű vagyok, egyenesen boldogul - gondolta Krisztina, - miközben együtt mentek föl a lépcsőn a legfelső emeletre....

Még mindig túl keveset tudott arról, hogy mi is történt valójában, és ráadásul nem tudta, hogyan is adja elő a dolgot, hiszen Agneta tulajdonképpen privát ügyfele volt. Ráadásul attól tartott, hogy az esetet az ő kudarcának fogják tartani. Tudta, hogy néhány idősebb tanácsadó még mindig /még hét év után is/ szkeptikusan figyeli a munkamódszerét. Ő volt a legfiatalabb, amikor idekerült. Ráadásul nem is volt férjnél. Ez elég volt ahhoz, hogy az idősebbeket maga ellen hangolja. Tudta, hogy egyesek fölényeskedőnek és nagyképűnek tartják, és arról is tudomása volt, hogy a kiváltságairól - hogy szabadnapokat kap a konferenciák idejére és a Rádiónál végzett munkájához - újból és újból rosszmájú megjegyzéseket tesznek. Tudta, hogy szem előtt tartják, és lehetőleg nem akarta az esetleg magától is kialvó tüzet újra felszítani. Csak irigykednek - gondolta -, sokan nagyon is szeretnének a helyemben lenni..."

Az egymás számára nyújtott segítség:

"... Nóra volt a legfiatalabb az irodában, éppen most ünnepelte a harmincadik születésnapját, és még alig hat hónapja dolgozott náluk. Előzőleg négy évig gürcölt az ifjúságvédelmi hivatalban, ott fedezte föl Krisztina - föltűnt neki a lány éleslátása és munkabírása -, aztán rábeszélte, hogy változtasson állást. Saját kérésére az első évben ő vezette be a lányt a munkába. A friss, kisértetlen hangnemű és lezser öltözködésű Nóra szívesen látott ujonc volt ebben az irodában, melyet néha már-már veszedelmesen körüllengett a halk és levendülaillatú aggszüesség levegője.

- Ne neved ki - mondta Nóra, amikor behuzta maga mögött az ajtót, - de kérdeznem kell tőled valamit. Peter Hallbergről van szó, talán emlékszel rá.

Krisztina nem lepődött meg. Észrevette, hogy Nóra enyhén elpirul, és ideges buzgósággal rá-mol az íróasztalán. - Emlékszem - felelte. - Valami baj van vele? Peter Hallberg Nóra első ügyfelei közé tartozott.

Egy bonyolult kettős válás után végül ő lett az a bizonyos fölöslegessé vált ötödik kerék. Elveszítette a feleségét és két gyermekét, el kellett hagynia az instai családi házat, és valahol a Kungsholmenon bérelt szobát. Krisztina tudta, hogy Nóra sok időt ölt bele az esetbe, és Peter Hallberg még mindig jár hozzá konzultációra, pedig a négy másik érintett már rég felhagyott a látogatásaival...

Nem tudom már, hogy viselkedjem vele. Nevetségesen hangzik, de azt hiszem, legjobb uton van, hogy belém szeressen. Mindenesetre úgy néz ki. Előre kellett volna látnia, hisz ez várható volt. Nóra nemcsak, hogy intelligens, hanem még ráadásul feltűnően szép is, és nincs se vőlegénye, se férje.

- Na és te? - kérdezte, és igyekezett úgy tenni, mintha nem venné észre Nóra zavarát. - Te is kedveled? Igaz? Valahogy igen.

... Pontosan érzem, hogy tulajdonképpen nincs ellenemre, hogy átsegítsem az impotenciától való félelmén. Ugyanakkor butaság volna tőlem, és csak tovább komplikálná az egész ügyet.

- Akkor rendben van - mondta Krisztina gyorsan. - Akkor tudod mit kell tenned. Az elkötelezettségben be kell tartani bizonyos határokat, öreg szabály ez a mi szakmánkban. Ha az ember összekeveri a saját személyiségét az ügyfelek magánéletével, hamar pórul jár. Röviden: ha ágyba akarsz bujni Peterrel, legalább addig várj, amíg az itteni terápia befejeződik.

- Én is ezt mondtam magamnak - felelte Nóra megkönnyebbülve. - És tudtam, hogy pontosan ezt fogod tanácsolni. Csak a te szádból akartam hallani, ez lényegesen megkönnyíti számomra a dolgot.

... Az ajtóban visszafordult és fegyelmezett hangon hozzátette:

- De sajnos, ez már csak így van: a munkánk eredményességének előfeltétele, hogy ne engedjük magunkat belevonni az ügyfelek konfliktusaiba. Ha ezen a ponton engedünk, aligha van rá lehetőségünk, hogy kordában tudjuk tartani a saját érzéseinket.

Talán túl rideg voltam - gondolta, miközben lement a lépcsőn. - De le kellett beszélnem róla, hiszen tudom, mivé fajulhatnak ezek a dolgok. Az irodában töltött első éveiben, mielőtt megta-

nulta megtartani a védelmet nyújtó távolságot, maga is került néhányszor hasonló helyzetbe. Beleszeretett férfi ügyfeleibe, egy esetben még annak a vágnak is engedett, hogy saját személyével segítsen, és elővigyázatlanul belement egy idegörlő kapcsolatba. A férfit Kurt Landgrennek hívták, fogorvos volt, a felesége valaki miatt elhagyta, és a legjobb uton volt afelé, hogy önbizalmát és minden tettejét elveszítse. Néhányszor fölhívta otthon, ő meg hirtelen sajnálatból és felelősségérzetből magával vitte rövid téli szabadságra Norvégiába. Aztán örülten nehéz volt megszabadulni tőle, belékapaszkodott, és teljes újra felfedezett férfiasságát rá összpontosította. Hogy megértesse vele, hogy komolyan gondolja, végül is kénytelen volt brutálisan és fájdalmasan kidobni.

Tulságosan szerette Nórát, nem tudta volna végignézni, hogy kitegye magát ugyanennek a veszélynek. Tulságosan lágyszivű - gondolta. - Meg kell tanulnia keménynek lenni. Különböző előbb-utóbb kikészítik..."

Végül az a kérdés, hogy kinek az oldalán áll, hivatalból, a szociális gondozó?

"... Csak ők engedhetik meg maguknak, hogy dédelgessék az érzelmeiket - gondolta keserűen, és észrevette, hogy agresszíven és hevesen firkálgat; csak ők jönnek hozzánk. Egy munkásnak biztosan se ideje, se pénze rá, hogy pszichés nyavalyákkal törődjön.

Gyakran nyugtalanította az ügyfelek társadalmi hovatartozásának szembeszökő aránytalansága, és olykor-olykor enyhe rossz érzés fogta el a játékban betöltött szerepe miatt. Itt ülök, és azokat pátyolgatom, akik a legkevésbé szorulnak rá - gondolta. - Végtére is nem az ő kedvéért döntöttem a szociális tanácsadói pálya mellett...

Rendszerint azonban el tudta hessegetni azt az érzést, hogy éppen azokat hagyta cserben, akiknek mindeneelőtt szentelnie kellett volna magát, és elég jól megtanulta eltitkolni dühét és diadalát, amikor a tehetősök hirtelen feltárták előtte nyomoruságukat. Egyszer s mindenkorra megtanult uralkodni az érzésein, nem engedte többé, hogy az érzései félrevezessék, jól ismerte hivatásának minden fortélyát, és kényszerítette magát, hogy erős és hűvös legyen, a bejelentkezéseket felvevő lányoktól pedig megtudta, hogy az ügyfeleknek majd a fele hozzá kér időpontot.

Mindezt tudta, és ez a tudat majdnem mindig megnyugtatta, és biztonsággal töltötte el...."

3.

Most vegyünk szemügyre néhány olyan szépirodalmi alkotást, amely a szociális munka valamely speciális területére enged bepillantást. Elsőként ezek sorában az időskorúak sajátos élethelyzetével foglalkozó két könyvből adunk közre szemelvényeket.

Az első: Max von Der Grün: "Kései szerelem" című könyve.^{x/} Mint a cím is elárulja, a történet két idős ember egymásra találásáról szól.

Ami a szociális munkával foglalkozók számára a könyvből különösen figyelemreméltó az a nálunk ismeretlen öreggondozási forma és stílus, amely lényegében tér el a mi házi szociális gondozásunktól. A fiatal, katonai szolgálat helyett az öreggondozást vállaló fiu sajátosan gyöngéd kapcsolata a gondozottaival, az egész ellátás megszervezésének módja a szociális ügyintézés magas színvonalára utal. A szemelvények a gondozó és a gondozott közötti kapcsolat jellegére hívják fel a figyelmet.

"... Burger jó hangulatban ment fel a lakásához vezető falépcsőn. Megint elbeszélgetett egy aszszonnyal, meghívta a kávéházba.

A nappaliban leült, és felvarrt egy meglazult gombot a nyári zakójára. Még a tüvel és cérnával ügyködött, amikor belépett Richard, kopogtatás nélkül, kezében egy könnyű fémből készült fogantyus táskával, benne négy egymás fölé helyezett alumínium edényben az ennivaló, amely így legalább egy óra hosszat meleg maradt.

Richard köszönés, egyetlen szó nélkül megterített. Tudta, hol vannak a tényérok, az evőeszközök, az abrosz. Nesztelenül végezte a munkáját, miközben Burger lopva figyelte őt a pápaszeme felett. Majdnem egy éve folyt már köztük ugyanaz a játék: mindketten arra vártak, hogy a másik megszólaljon. Néma küzdelem volt.

x/ Megjelent: Magvető Kiadó, Budapest, 1985.

Burger csak az után ült asztalhoz, hogy Richard megterített, és a tálakat gőzölgő étellel félkörben a tányér köré rakta. Mint-hogy Richard még ekkor is hallgatott, Burger kissé nyomatékos hangon szólalt meg:

- Mondd csak, Richard, mit gondolsz, beleszerethet az ember még valakibe hetvenéves korában?

A fiu belevetette magát Burger fülesfoteljába, és a képes ujságokat kezdte lapozgatni, amelyeket minden hétfőn házhoz szállított Burger számára egy olvasókör. Föl se nézett a lapokból, úgy válaszolt:

- Mit kérdez engem? Én husz vagyok, és mindig szerelmes.

... Bár kedvelte Burgert, az volt a véleménye, hogy bizonyos kérdésekben begyepesedett az agya. Leszedte az edényt az asztalról, a tálakat visszatette az ételhordó táskába, az evőeszközöket meg a tányért a mosogatóba, az abroszt kirázta az ablakon, összehajtogatta, és betette a tálalószekrény fiókjába. Azután kivett az aktatáskájából egy fóliába burkolt kis csomagot.

- Sonkát hoztam magának, az otthonban loptam a kenyérről.

- Na, szép kis alakot engedtem be a házamba, - mondta Burger. - Nem elég, hogy rojtos szélű nadrágban mászkál, ráadásul sonkát lop az agyok házában. Legalább jó?

Burger kicsomagolta a sonkát, és megszagolta, aztán levágott belőle egy szeletet, és szemmel látható élvezettel enni kezdte.

- Láttam egy plakátot - szólalt meg Richard - kint a hirdetőoszlopon. Egy kirándulást hirdetnek rajta: Uzsonna a zöldben. Arra gondoltam, hogy egyszer maga is elmehetne valahova. Ettől az örökös itthon üléstől csak még jobban megöregszik.

- De most aztán tűnj el, te semmirekelő, különben följelentelek lopásért, te lógós, te. Egyetlenegyszer, egészen az elején, komoly nézeteltérés támadt köztük, amikor Burger kijelentette, hogy egyetlen fiatalnak sem árt meg a katonai szolgálat, hogy ott csak rendet és fegyelmet tanul az ember.

- Meg vedelni az alkoholt - jegyezte meg akkor Richard. - És egyáltalán, a katonáskodásnak mindig háboru a vége, én pedig nem kedvelem a háborút. Hiszen maga se hallott egyetlen lövést se egész idő alatt, maga mesélte el nekem, hogy

mindig csak a ruhaelosztóban dolgozott. Ott könnyen ki lehet birni.

- Csak ne pimaszkodj, hallod! - kiáltotta Burger. - Ha mindenki úgy gondolkozna mint te, mi lenne akkor a világgal, meg tudod nekem mondani?

- Ha mindenki úgy gondolkozna, mint én, akkor nem lenne többé háboru. De sajnós nem mindenki gondolkozik úgy, mint én. Én nem akarok a bűnösök közé tartozni, ezért inkább gondozom az öregeket meg a betegeket, és köpök a pus-kára.

Később sohasem tértek vissza erre a kérdésre; szinte kinos igyekezettel kerülték mindketten a témát...

Ötven idős ember ült a buszban. Burger tréfásan megjegyezte, hogy háromezer ötszáz esztendő indul a zöldbe. Weselnél elérték a Rajnát, és ahogy megpillantották a folyót, valamennyien rázendítettek a "Miért oly szép a Rajna partján" kezdetű dalra. A busz nem-sokára megállt egy ki nem épített parkolóhelyen, a folyó közelében.

Az utasok kis csoportokban indultak a parti sétautak felé, némelyek még ekkor is arról énekeltek vagy trilláztak, hogy miért olyan szép a Rajna. Szélcsendes, meleg nap volt. A férfiak zöme kabát nélkül, hajadonfőtt mentelt, a nők karjukon vitték vagy lazán a vállukra vetve a kötött kabátjukat. Burger és Gmeinerné abban a csoportban haladt, kissé csoszogó léptekkel, amelyhez a férfi kártyapartnerei, Fritz, Ewald és Christoph is tartoznak. Ők is évek óta özvegyi sorban éltek már, de nem egyedül, hanem a fiuk vagy a lányuk házában, a tető alatti kis manzárdlakásban, és a gyerekeik gondoskodnak róluk. Ellenszolgáltatásként ők gondozták a kertet, és elvégezték a kézműves munkát a házban; volt tehát célja az életüknek...

Burger az asztalnál ült, vele szemben Richard-halmát játszottak.

- Ez Susanne, az unokám - szólalt meg Gmeinerné.

- Váratlanul jött, és mindenáron el akart kísérni - tette hozzá mintegy mentegetőzve. Gyámoltalanul állt a szobában, mig végül Richard felajánlotta neki a székét, és Burger is felállt, kezet fogott Susannéval.

- Nyugodtan leülhetsz egy öregember mellé - mondta Burger. - Vagy magázzalak inkább?

- Most megint a korával kacérkodik - jegyez-
te meg Richard, miközben leszedte az asztalt...

Másnap délelőtt Burgernek nem volt maradása egyedül a lakásban. A városban sétált, noha még fárasztotta a járás. A Piactéren találkozott Richarddal, aki az öregek otthonának vagy fél tucat lakóját kísérte. Az is a feladatai közé tartozott, hogy azokat az öregeket, akik hosszabb utra egyedül már nem vállalkozhattak, sétára vagy bevásárló körútra elkísérje.

Richard rosszalló tekintettel mérte végig Burgert. Szemére vetette, hogy már megint nem ismer mértéket, már megint nem gondol a szívére.

- Mit akarsz, hiszen semmi egyébire nem gondolok, csak a szívemre - vágta rá Burger, és egy tiz-márkást nyomott a fiu kezébe.

- Mi ez? Talán kitört magánál a jólét?

- Azt akarom, hogy igyál az egészségemre. Ne vedelj, csak igyál. Ezért nem adtam többet. Ugyanis eljegyeztem magam, újra megházasodom.

Burger büszkén, méltósággal közölte Richarddal a hirt. ...

Richard valamennyiüket kivitte a pályaudvarra. Amikor a mikrofonba bementék a vonat érkezését, így szólt:

- Vigyázzon ám, Burgerné asszony, nehogy a férje félrelépjen Párizsban.

- Richard, maga az első, aki Burgernének szólít. Ez szerencsét hoz."

A második könyv John Updike: "Szegényházi Vásár" című kisregénye^{x/} egy szociális otthon életébe enged bepillantást. E könyv lapjain a szociális otthon lakói és a vezetés konfliktusai jól érzékeltetik, hogy az idős lakók "csak" saját, egyéni sorsuknak - szegénység, magány, egészségi állapot - kiszolgáltatottak, de a szociális intézmény vezetésével szemben nem védtelenek. Emberi méltóságuk megőrzésének része az a sok kis ellenállás, amelyre a "vezetési szisztéma" módot ad. Egy ilyen apróság pl. annak kiharcolása, hogy névvel jelöljék meg a kerti karosszékeket:

"... Connor irodáját csak egy keskenyedő lépcsőháza négy fordulójának megmászása árán lehetett megközelíteni, s ez fáradtságos volt az otthon

x/ Megjelent: Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1983.

lakóinak. Épp ezért nem is igen jártak hozzá. Idővel ezen változtatni akart: a gondnoknak, ahogy munkakörét elképzelte az is kötelességei közé tartozik, hogy megközelíthető legyen. Nem ő, hanem az elődje, Mendelssohn választotta igazgatási központtul a kupolát...

A magasban elhelyezett iroda szolgált biztosítékul, hogy ne járjanak a nyakára...

Conner, aki fiatalon került ilyen fontos beosztásba és rajongott az emberiség szolgálatáért, nem volt éppenséggel megnyerő személy, azt a méltatlan kinszenvedést, amit a meg nem értő emberek jelenlétében kiállt, megéreztek rajta, és épp ezért nem állhatták. Eljött hozzá az együgyű, s még együgyűbbé vált; Connerből hiányzott a tértítő képessége...

Conner! Hé, Conner! - Ez Lucas szokása volt; feljött az utolsó forduló feléig, s ott elkurjantotta magát; hangja ércesen csengett a szűk térben.

- Itt vagyok, George. Jöjjön csak fel...

Fölfedezték a nevüket lent a verandán, a karosszékeken.

Conner szive, ostobán meglódult. Már régóta fel kellett volna hagynia a reménnyel, hogy megnyeri a tetszésüket; elég az, hogy segít rajtuk. Elméletileg, hivatalból szemellenzőt kellett volna hordania, de gyöngye volt ahhoz, hogy ne pillantson félre a helyeslés jeleiért. A szobrászoknak ott a köve, a szentnek az Úr csöndje, de egy Conner féle ember számára, aki megfogadta, hogy emberi anyagból alkot rendet és szépséget, nincs harmadik tényező; az ilyen ember mindenekelőtt a hála rab-szolgája...

A hangjából ítélve mondta Lucasnak -, aggodalommal kellene fogadnom az észrevételüket.

- Hát igen, zavarban vannak. Nem tudják, mit akarnak velem...

- Akkor hát mit is akart azokkal a névtáblákkal? "Konok" - villant át Conneren Lucas találó jellemzése. Azon tűnődött, nem volna-e bölcsőbb, ha hallgatna. A szó, minden szó, annyi, mint édaadni valakinek magunkból egy darabot. De egyszerre föl-sorakoztak benne az érvek ez ellen a méltatlan indulat ellen...

Volt mit válaszolnia: Conner soha semmit nem csinált ok nélkül; minden tette világos volt...

Voltak panaszok, pontosabban, volt egy panasz - az egyik asszony keresett fel a férje nevében, hogy az esős napokon a férfiak, akik kint dolgoznak a gazdaságban, nem találják széket a verandán,

vagy legalábbis nem találják meg azt a széket, amelyik szerintük az övék. Itt-ott akadt egy-egy üres szék, de nem tudnak leülni a barátaik mellé. Gyerekség, persze, hogy az...De nekem..., de az én kötelességem az is, hogy minden panaszt komolyan vegyek. Az én elképzeléseimhez az is hozzátartozik, hogy az otthon lakói - amennyire lehetőségeink csak engedik - érezzék, hogy van valamijük...

Szerintem erősíti és nem gyöngíti a közösség szövetét, ha át-meg átszövik a magántulajdon szálai. Lucas, én azt szeretném, ha ezek az emberek emelt fővel élnének, s halálukig megőriznék azt a méltóságot, mely egyaránt megillet kicsit és nagyot, az emberiség valamennyi tagját...

Jó, majd megmondom nekik - mondta Lucas."

Az otthon lakói az évente megrendezett vásárra készítik az eladni valót:

"... De Conner szeplőtelen jó időben képzelte el a vásárt, olyan időben, amilyen a nagy könyvben meg van írva. A mai idő, úgy érezte, itélet a munkája fölött; ezek a hatalmuktól teljesen megfosztott emberek mindent mástól várnak - azt, hogy legyen mit enniük, legyen hol meghuzzák magukat, s még a jó időt is azon az egy napon, mikor pénzhez jutnak, s ünnepelnek. Ha nem tiszta az égbolt, őt hibáztatják, s ő furcsa módon hajlandó is volt magára venni a felelősséget. Ott a helye velük, velük az övéivel...

Kint a szabadban azon tűnődött, miben lehetne segítségükre, de ráeszmélt, hogy hiába, nem tud segíteni. Arisztokratikus, tulajdonosi indulat hozta le a kertbe, a benne élő nemes ur kimondott egy szót, s ő ment utána, de itt kint a lépcsőn, a napsütésben, magára maradt. Csak névleg volt vezető. Mendelssohn közönyének hosszú korszakában az öregek úgy kimódolták ezt a vásárdolgot, hogy alig szorultak rá a beavatkozásra. Augusztus harmadik szerdáján ez és ez a tennivaló, tekintet nélkül arra, hogy ki székel a kupolában...

A takarók egyike, összehajtogatva, kint fektet az asztalon, a többi berakva két tejporos ládába. Amy egy esztendeig szakadatlanul csak befűzött, elharapta a szálát, válogatott, s végül, egész reggeli munkával, kiteregette az asztalra a szerény választékot,

... odafordult Mrs. Mortishoz. Az öregasszony karosszékekben ült, s elég bágyadtnak látszott képtelen, tornyos főköthőjében. Megkérdezte, hogy érzi magát.

- Semmivel se jobban, mint egy öregasszonyhoz illik.
 - Egy öregasszonynak illik jól éreznie magát
 - jegyezte meg Conner mosolyogva, úgy rémlett Mrs. Mortishoz könnyebb közel férkőznie, mint legtöbbjükhez. - Főleg annak, aki ilyen gyönyörű takarókat készít...

Nem akarna inkább a fák alatt egy asztalt? Nincs itt valami védett helyen.

- Ha védettebb helyen volnék, ki venne észre?
 - Csak arra gondoltam, hogy feljebb valahol, a sétány mentén, az árnyékban.

- Máskor is mindig itt voltam.

- Ha ezt jobb szereti...bár persze nincs semmi különbség. Csak azért gondoltam, mert egy kicsit sápadtnak látszik.

- Miért, milyen legyen valaki az én koromban? Sokat kíván maga tőlünk, öregektől, Mr. Conner. Connernek égett az arca, de a nyers igazságtalanságra sose talál választ. Sokat?

- Azt akarja, hogy hagyjunk fel a régi szokásainkkal, s ez a hely is olyan legyen, mint a kinti világ, itt is úgy menjen minden. Nem azt mondom, hogy nem jót akar, de ez meglátja, nem fog menni. Ehhez mi már öregek vagyunk és kicsinyesek, ebbe mi már belefáradtunk.

Ha azt mondja, fogja a holmiját, és menjen oda a fa alá, odamegyek, mert nagyon jól tudom, hogy kinek a kegyétől függünk. Golyvája, a tompa, de eleven hus, melyet Conner tekintete makacsul elkerült, aggasztóan remegett. - Épp ez az, amit szeretném, ha senki se érezne. Én, a Népjóléti Hivatal alkalmazottja vagyok, és itt semmi sem az enyém. Ha ez az otthon egyáltalán valakié, akkor a maguké. Maguké és az amerikai népé.

- Az amerikai népé? Az ki? Ugy beszél, mint Bryan. Hookie folyton dicséri nekem Bryant.

- Hacsak maga nem akarja... - mondta Conner, s attól az érzéstől, hogy ismétli önmagát, megbicsaklott a hangja - ... hacsak maga nem akarja igazán, semmi értelme, hogy tiz óra hosszat itt ácsorogjon kint a napon."

4.

Az alkoholizmus gyógyításának egyik módszeréről szól Bengt Börjeson: "Terápia" című könyve.^{x/} A könyv fűlszövege összefoglalja miről is szól a könyv:

x/ Megjelent: Modern Könyvtár, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1982.

"... Segítheti-e a szociális gondozás az embereket? Ez a témája Bengt Börjesson "Terápia" című könyvének, mely lényegében a gyakorló pszichológus munkanaplója, de ugyanakkor jóval több ennél: a szűkebben vett szakmai kérdéseken túltekintve a szerző tágabb kontextusban vizsgálja mesterségének gyakorlati kérdéseit, etikai problémáit, a családterápia lehetőségeit és általában az alkoholizmus mint tünet jellegzetességeit. Témája tehát rendkívül aktuális: nemcsak maga az alkoholizmus, hanem a beavatkozás kérdése, a társadalom és a pszichológus jogainak és kötelességeinek elemzése."

A könyvből néhány szemelvény arról, hogy milyen rétegből jönnek az ügyfelek.

"... A politikailag szegény ember olyan egyén, aki nehezen érti meg a hatóságok nyelvét, nem tudja hol keresse az igazát, nincs birtokában annak a nyelvnek, amelyen a tömegtájékoztatási eszközök beszámolnak a valóságról stb.

Felelősségfogalmunkból kiindulva mi más tartalmat adunk a fogalomnak: politikailag szegény az, aki semmiféle viszonyban nem áll más emberekkel, akivel szemben senki nem lép fel igényekkel, és ő maga sem támaszt senkivel szemben igényeket. Senki sem számít rá, és ő sem számíthat senkire. Életéből teljesen hiányzik a társadalmi tényező...

Azok az emberek, akikkel foglalkozunk, szinte kivétel nélkül politikailag szegények a szó imént megadott értelmében. Mások hozzájuk fűződő kapcsolatait legtöbbször negatív elvárások voltak, még ha ezek a segítőkészség vagy a gondoskodás formájában jelentkeztek is. Ritkán találtak pozitív követelményekkel, nem érezték, hogy igényeket támasztanak velük szemben. S válaszként e negatív elvárásokra negatív elhárításként többnyire megmaradtak az ellenséges vagy gyanakvó elutasításnál...

A környezet negatív véleményeit az egyén részben úgy sajátítja el, hogy negatív énképet alakít ki, negatívan éli át saját identitását, részben pedig úgy, hogy passzív, gyanakvó és elkülönülő magatartást fejleszt ki embertársaival szemben. Nem csupán arról van szó, hogy nehezen érti a "hatóságok", a "többiek" nyelvét, hanem ellenségesnek tekinti ezt a nyelvet, és értetlennek teteti magát. Nem csupán arról van szó, hogy nem tudja, hová forduljon, ha "bajban van", hanem úgy képzeli, hogy támadásoknak teszi ki magát, beleavatkoznak az életébe, áldozatul esik saját akciójának, ha segílyt kér.

A politikai szegénység nem eredendő állapot: a politikai tehetetlenség olyan valóság, amely az egyén saját magatartásának eredménye..."

Magáról a módszerről, - annak buktatóiról, a szakemberek küzdelméről a napló jellegű feldolgozás hiteles képet ad.

"... A családi gyógykezelés elsősorban nem családterápia vagy terápia általában véve. A szülőkkel és gyermekeikkel folytatott foglalkozás a Barnbyben főként a társadalmi kapcsolatok befolyásolásának folyamata, amely megkérdőjelezi, hogy a passzív, menekülő életvezetés volna a család életének kizárólagos alternatívája..."

Miért bírálok azt, amit Mona a gyerekekről mond? A leírt szövegből úgy tetszik, mintha azzal bajlódna, hogy megfelelőképpen elmondja, milyenek is a nézeteltérések Larssal. De válaszomat nem szabad pusztán az akadémikuskodás megnyilvánulásaként olvasni. Nem felejthetjük el, hogy én sajnos meglehetősen tisztában vagyok Mona és Lars konfliktusának intenzitásával és destruktivitásával, és tudom, hogy az sokkal vadabb, mintsem egy nézeteltérés csupán, amely a gyermeknevelési elvekkel kapcsolatos. Az iménti nyelvi klisé arra szolgál, hogy Mona elhitesse környezetével: problémái Larssal viszonylag elenyészőek, nem pedig életre-halálra folyó összecsapások, holott ténylegesen épp erről van szó."

5.

A következő, Jürgen Roth: "Hajléktalanok" című könyve.^{x/}

A lakáskérdésre enged következtetni a cím, de valójában a nyomor és annak szociális kezelése a könyv tényleges tárgya. A nyugat-német valóságról, a szociális munkás szemléletéről, arról, hogy kinek az oldalán áll, hogyan küzd a szociális bürokráciával szemben, jó bepillantást nyújt a könyv. Szemlélete különösen figyelemre méltó. Az 1970-es évekről, tehát még a recesszió előtti időszakból származik a helyzet bemutatása, melyet így jellemez a szerző:

x/ Megjelent: Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1973.

/Alcím: Hajléktalanok a Német Szövetségi Köztársaságban. Tapasztalatok, elemzések, családtörténetek, dokumentációk./

"... az isztambuli, a lisszaboni, a párizsi, a londoni, vagy a new-yorki nyomornegyedek és lakóik csak viszonylag jelentéktelen, szociókulturális szempontból különböznek a müncheni, a nyugat-berlini, a frankfurti, vagy a kölni nyomornegyedektől és lakóiktól. A Német Szövetségi Köztársaságban a szegények, legalábbis számszerűen, kevesebben vannak. Az NSZK nyomornegyedei talán abban is különböznek a délamerikaiaktól, hogy itt, a Szövetségi Köztársaságban a slumok fennmaradásának indokául elkendőző, jogilag magyarázott fogalmakat találtak a nyomorgókra és nyomoruságos bódéikra: hajléktalanok, meg hajléktalanok szállásai.

Ez annyit tesz, hogy az ilyen hajléktalanok szállásain lakó 600.000 megszámlált lélekkel a szövetségi köztársasági nyomornak csupán a legszembetűnőbb részét veszik figyelembe. A kölni Társadalomkutató Intézet becslése szerint ez a szembeötlő rész kereken negyedét teszi ki az egésznek, vagyis a megszámlált 600.000 hajléktalanon kívül mindenképpen még 1,8 millió ember kénytelen a szegénység és a nyomor hasonló körülményei között, nyomornegyedekben lakni. A különbség mindössze annyi, hogy ezek törvényesen laknak ott, őket nem utalta be valamilyen szociálbürokratikus hivatal valamelyik állami felügyelet alatt álló intézménybe...

Voltaképpen ki az, aki elég bátor hozzá, hogy ezekre a környékekre merészkedjék, ahol a közhielem szerint minden sarkon vérszomjas aszociális elemek ólálkodnak? Münchenben az esti lap rágalomhadjáratot kezdett a város nyomornegyedeinek lakói ellen...

Azokat, akikről itt szó esett, hajléktalanoknak nevezik. A frankfurti Jótékonyági Egylet helyettes elnöke, dr. Petersenné számára /akinek ezt voltaképpen jobban illenék tudnia/ ezek munkakerülő, labilis emberek, tehát olyanok, akik képtelenek megbirkózni az étellel. Hasonlóképpen triviál-pszichológiai ítéletet formál a hajléktalanokról H.L., a városépítési bizottság tagja, aki egyébként a CDU képviselője a Bundestagban: "Ezek bizony aszociálisak. Képzeld csak el, hogy ezek a maguk rengeteg gyermekével felkeresnék Önt. Vajon alkalmazná őket? Nos, ezt a dolgot ilyen szémszögből kell néznie..."

Íme egy-két példa arra, hogy egyénileg véletlen családi bajok, egy válás, betegség, megözvegyülés stb. hatására korábban jól működő családok hogyan mennek tönkre:

"... Kölnben nemrégén temették el Schwabe urat. Schwabe ur ugyanis beteg lett, és kórházba került. Mint már annyiszor, megint gyomorműtéten esett át. Természetesen sosem kapott megfelelő utókezelést. Nem rendelkezett ugyanis elegendő pénzzel. Gyomorbaja volt annak is az oka, hogy szegényházban kellett élnie és meghalnia.

Azelőtt hajós volt. Szépen keresett és volt megtakarított pénze is, amíg nem jött a betegség. Amit megtakarított felélték. Ahogy mondani szokás, sulyosbodott a helyzete. Annýira, hogy a kölni slumoknak lett a lakója. Átmeneti gyógyulás után ismét dolgozni ment, de a betegség rányomta bélyegét. Feleségével egy lo m² nagyságu helyiségben lakott. Együtt aludtak egy keskeny, kihuzható heverőn. Még akkor is, amikor másodizben bocsátották el a kórházból. Nem gyógyult gyomorrákkal. A konyhaszagtól émelyedett a gyomra. És minden harapás, minden falat nehezére esett. Diétás kosztot nem engedhetett meg magának. És noha igen nagy szüksége lett volna nyugalomra, nem juthatott hozzá abban a szűk helyiségben, ahol együtt kellett élnie a házaspárnak. Felesége hasztalan próbált még egy helyiséget szerezni. Schwabenét kétségbe ejtette a társadalom közönye, amelyről tudott ugyan, de a valóságban csak most tapasztalta, hogy milyen. Schwabe ur csakhamar meghalt. Szombaton éjjel. Vasárnap délután vitték el. Addig felesége együtt volt férje holttestével. lo négyzetméteren. Köln városában...

Beckerné 34 éves. Frankfurtban lakik, ugynevezett szociális lakóépületben. Neki és négy gyermekének két szobája van. Az alattuk és mellettük lakó szomszédai öregek és gyermekeknek. Amikor Beckerné beköltözött ezekbe a félelmet ébresztő, apró helyiségekbe, a család épsége még megvolt. Időközben még két gyermek született. A lakótér, amely akkor a család rendelkezésére állt, 65 m²-t tett ki. Hat személynek, szociális lakóépületben. Önmagában véve ez nem csekélység, ha összehasonlítjuk a nyomornegyedek szűkösségével. ...

az mégis felháborító, mondták, hogy nincs a lakásukban szőnyeg, pedig az mégis tompitaná a lármát. Beckernének azonban nincs rá pénze, hogy szőnyeget vásároljon. A lakástársaság levelet kap az egyik bérlőtől, aki a második emeleten, a Beckerné lakása alatt lakik. "Most, a szünidőben Beckerné két idősebbik fia két-három másik fiuval egész nap fel és alá futkározik a lépcsőházban. Négy lépcsőfokon futnak, az utolsó négy lépcsőfokról leugranak. Nekem ne mondják, hogy hiába, ilyenek a gyerekek, hogy minden gyerek így csinál.

Nekem is vannak gyerekeim, és itt a házban is laknak más gyermekek, akiket megtanítottak rá, hogyan illik a lépcsőn járni.
A lakástársaság belátó.

Számos normállakásunkban is vannak családok, melyeknek különösen gyermekeik viselkedése miatt nehéz a helyzetük, elsősorban a lakóközösségben...

Beckernét figyelmeztették, ismét felmondással fenyegették, ha nem neveli gyermekeit illedelmesre, azaz csendes viselkedésre. Azonkívül vásároljon végre szőnyeget! A szociálbürokrácia és a lakásadminisztráció egyetlen munkatársa sem kérdezi meg, hogy a gyermekek vajon miért tombolnak, hogy Beckerné miért olyan ideges..."

Lehet-e kikerülni a rossz helyzetből, segíti-e a szociális ügyintézés ebben a családokat? A szerző véleménye:

"... Némelyik ilyen család még mindig derülátó, és azt hiszi,, kikecmereg ebből a nyomorból. Persze hasztalan várják. Már 15 éve várnak hiába valamilyen emberi, szociális állapotra, és bizonyos, hogy még másik 15 évet kell várniuk rá..."

A következő példa, amely egy szociális tanácsadásról szól, nemcsak a nyomornegyedeknek, ennek a civilizációs emlékműnek a jelenségét világítja meg igen elevenen, hanem egyszersmind az állami ostobaságot és elnyomó hajlamot is.

Egy 8 gyermekes család, egy ifjúsági vezetővel folytatott tanácskozás után és az ő segítségével, a következőképpen rendezte be 12 m² nagyságú helyiségét: két háromemeletes ágy, a szülőknek egy összecsukható ágy, egy asztal, tíz összecsukható szék, amelyek használaton kívül az ágyak alatt vannak. Egy kis ruhásszekrény, egy kis gyermekszekrény, egy tüzhely. Az ajtó előtt lakattal ellátott láda némi fa és brikett tárolására. A nyolcadik gyermek - még csecsemő - ruháskosárba feküdt, amely napközben az egyik ágyon, éjszaka a konyhaasztalon kapott helyet.

Ez maga a megtestesült szociálállami cinizmus, amelynek embertelenségét aligha lehetne felülmulni. S ez a Német Szövetségi Köztársaság. Az NSZK 1970 !...

Olykor odalátogatnak a szociálbürokráták és a városi pártelőkölőségek, egy kicsit megnézegetik a barakkokat, tanácsokat osztogatnak, vigasztalnak. Többnyire választások idején jelennek meg.

Ma éppen több fényt és levegőt ígérnek a barakk-lakóknak. Az emberek elcsodálkoznak, ez jól hangzik. Néhány nappal később, reggel 7 óra tájban bulldóze-

rek gördülnek a szállások elé, meg egy teherautó. Amit a pártelőkölőségek megígértek, azt most be akarják váltani. A munkásoknak az a feladata, hogy lerombolják a fészereket - így aztán fény és levegő jut a barakkok közé. Az első kőfészereket eltiporták a hengerek. Természetesen gazdáik tudta nélkül. Senki sem kérdezi, hogy most hol lesz a helye a szerszámoknak és a tüzelőnek. Végül a lakók tiltakozására le kell állítani a fészerek lebontását. Fényt és levegőt megint csak a városi parkokban élvezhetnek az itteniek. A barakkok maradnak. És maradnak az embertelen életkörülmények is...

Akik szociális segílyt fogadnak el, akik bürokratikus szeszélytől függnek, azoknak nincs önrendelkezési joguk...

A szegénység adminisztratív uton való leküzdésének hasonló, az ember méltóságát mélyen sértő intézménye a gyermekes anyák otthona. Szűk kamrák ezek, amelyekbe olyan nőket utalnak be, akiknek lakását önkényesen felmondták, mert házasságon kívül hozták világra gyermeküket, és akik nem találtak szociális bérű új lakást. Beutalás? A fensőbb-ség erőszaka...

Ezekben a házakban a beutaltak nem kapnak kapukulcsot. A ki és bejárást a porta urai szabályozzák. Aki este kapuzárás után érkezik haza, annak az utcán kell töltenie az éjszakát. A gyermekeket 14 éves korukban elválasztják anyjuktól, és az anyaotthonon kívül, ifjusági otthonokba helyezik el. Kényszerbeutalással. Az azelőttihez képest azonban most jobb dolguk van. Nálunk senkinek sem kell éhen halnia többé, ha aláveti magát a szociális törvényeknek. Ám e szociális biztonság külső látzata mögött szegénység és nyomor van".

A szegények szolidaritásáról a szerző a következőket írja:

"... Azóta az IGO már jobban funkcionál. Vannak különféle városrész-csoportok, amelyek megpróbálják felkelteni a szolidaritást az ott lakókban, tudatosítani társadalmi osztályhelyzetüket...

Miután listába foglalták a rossz szociális körülményeket, a városrész-csoport a következő szövegű levelet írta a szociálbürokráciának:

"Igen tisztelt Uraink! Ezennel szeretnénk tájékoztatni Önöket a Geisberg utca 47., 49., 51. és 53. számú házak ingatlankáiról. Elsősorban nedves falakról és hiányos csatornázásáról van szó." A levelet hatoldalas jegyzék egészítette ki. Ebből kiderült, hogy 43 lakás nedves. A skála az ablakok alatti nedves foltoktól a szabályszerűen víz-

től csurgó, penészes falakig terjed. 43 családban találoztunk olyan betegségekkel, amelyek részben az embertelen lakáskörülményekkel függnek össze. Csupán tüdőmegbetegedésekben - tüdőgyulladás, bronchitisz, asztma - 25 személy szenved. 15 lakásban az ablakok nem zárnak rendesen. 13 lakásban egyéb károk és hiányosságok vannak.

Elvárjuk Önöktől, hogy a felsorolt hiányosságok kiküszöbölésére egy hónapon belül intézkedjenek. Ezenkívül néhány család kérelmet adott be több lakóhelyiség kiutalására. Tisztelettel!"

Az ilyen követelések, amelyeket a hatóságok pimasznak minősítenek, természetesen azonnali ellenrendszabályokat váltanak ki. A szociálbürokrácia védekezik ellene, hogy az "egyéni kezdeményezés" "szolidaritássá" szélesedjék. Az ilyesmi zavaróan hatna a kapitalista szociális segítés átfo-gó koncepciójára. Amikor tehát az alázatosság, amit bizton elvár a szociális bürokrácia, váratlanul szembeszállásba csap át, akkor a rendszer megmutatja igazi arcát. Amikor pedig a lakók szavukat akarták hallatni az új építkezések tervezése során, amikor kidolgozták saját elképzeléseiket az átköltötzetések lebonyolítására, amikor igen demokrati-kus szellemben arról beszéltek, hogy több hatalmat, azaz politikai befolyást igényelnek, amikor beleszólási jogot követelnek a játszó- és tanulószobák ügyében, elérték "mozgási terük" határát, amelyet az illetékesek engedélyeztek számukra..."

6.

Cigányok, börtönből szabadultak a hõsei Diósi Ágnes: "Heted-iziglen" című könyvének:^{x/}

"... Még mindig nincs személyi igazolványa, pe-dig már eltelt egy hét a szabadulása óta. Igazol-tatták is egyszer a Keletinél, bevitték az örszo-bára, csak a szabadulólevéllel tudta igazolni ma-gát. Ötöl-hatol, miért maradt el eddig a dolog, mintha nem tudnám.

Az, hogy a börtönben levizsgázott a negyedik osz-tályból, nem jelent többet, mint hogy le tud má-solni egy hirdetést az ujságból, ki tud keresni egy nevet a telefonkönyvből. A személyi igazolvány-hoz szükséges adatlap kitöltése tudását messze meghaladó feladat. Bemegyünk a postára, megveszem az adatlapot, hazamegyünk, kitöltöm. Adok pénzt

x/ Megjelent: Kozmosz, Budapest, 1984.

fényképre, okmánybélyegre, mert a pénz természetesen rég elfogyott már. Felhívja a Taurust, közlik, hogy tizennégy ötvenes órabérrel tudják fölvenni a présműhelybe. Nincs elragadtatva, szeretne még körülnézni. Megállapodunk, hogy ha meglesz a személyi igazolványa, átnézzük a hirdetésekét.

Ujabb hét telik el. Karácsonyra hazautaztak, ünnep után elmegyek hozzájuk. A család még odahaza van Borsodban. Józsi megjött hamarabb, volt valami verekedés otthon, nem akart belekeveredni, gyorsan vonatra ült, visszajött. Nincs neki arra szüksége, hogy visszavigyék, elég volt. A családi veszekedések is elkezdődtek már, anyja kezd ideges lenni attól, hogy még mindig nem dolgozik. A lakás hideg, Józsi nem fűt, zsiros kenyeret eszik és zenét hallgat. Megismerkedett egy intézeti kislánnyal, aki most szabadságon van a szüleinél Dunaharasztn, épp hozzá készül...

Vadonatuj munkakönyve, személyi igazolványa megvan már, még a kijelentkezést kell elintéznie a Kállaiból és a bejelentkezést ide, akkor minden el lesz intézve, mehet dolgozni. Csak még nem döntötte el, hova. Nem baj, kap kétzer forint segélyt a Kállaiban nagykorúságára, abból megtudja venni, ami szükséges. Kérdezem a sütőipart, a Taurust. Meleg van, büdös van. Hát, igaz. Érzem tőlem várja, találjak ki valami jobbat.

Ez az eset, amire azt szokták mondani, hogy "nem akar dolgozni". Kétségkívül így van, de nagyon felületes ez az ítélet, ha olyanok hangoztatják, akik sosem dolgoztak kenyérgyárban, gumigyárban, szövőgyárban, nem voltak nap mint nap bezárva emberi testhőmérsékletnél nagyobb melegbe, emberi fül számára kibíratatlan zajba, mérges gázok közé, nem végezték ugyanazt a gépies mozdulatot napi nyolc órában, heteken, hónapokon, éveken keresztül, amire ha mégsem figyel oda eléggé az ember, testi épségével fizethet.

Másnap feljön, böngésszük az ujsághirdetéseket. - Nézd csak. A Sugár takarítókat keres. Vadonatuj áruház, ott nem lehet túl nehéz a takarítás. - Jó lenne. - Hát akkor gyerünk. Csak egy ugrás.

A gondnokságon megtudjuk, hogy nőket vesznek fel, eddig is csak nők dolgoztak ebben a munkakörben, bonyodalmat okozna, ha bekerülne közéjük egy fiu. Mehetünk tovább.

Józsi hallotta egy haverjától, hogy az Otthon Áruház kocsikisérőket keres. Barátságos férfi közli velünk, hogy kocsikisérőre ugyan most nincs szükség, de rakodómunkásra igen. Kérdezi Józsi iskolai végzettségét, előző munkahelyét. Érzy, miről van szó, tapintatosan hangsúlyozza, hogy ez

ugye, kereskedelmi cég, itt erkölcsi bizonyítvány kell.

Még ha garázdaságért kap valaki, hagyjån, de ha lopás miatt, akkor sajnos... Hát, sajnos, akkor mehetünk tovább.

Józsinek elege van az álláskeresésbõl, még elmege a Kállaiba a segélyért, aztán mára kifujt. Ha más nincs, holnap beáll a sütõiparba.

Másnap azért még megpróbálkozik a Corvin Áruházzal is. Fõlvennék rakodónak, erkölcsi bizonyítványt sem kérnek, de nem jó, hatra kell járni, ez neki messze van, mindig elkésne.

Anyja egyre idegesebb, én is.
- Addig válogatsz, míg Baracskán találod magad.

Fõlszed egy kurvát, akinek jól jön a strici, megfelezi vele a jövedelmét. A tripperét is.

Megismerkedik egy másik stricivel, az meghívja a Hiltonba. Száz forint egy féldeci cseresznye, elmulatnak vagy ezer forintot. De legalább szép helyen volt. És micsoda tisztaság van ott....

Végül elszánja magát, bátyjával, Attilával elmegy a Taurusba, felvételre. Attila már dolgozott ott. Józsit fõlveszik a présműhelybe tizennégy ötven órábérrel. Végszóra. Már több mint egy hónap telt el a szabadulása óta..."

7.

Konrád György: "Látogató" című könyve^{x/} a gyermekvédelem, a gyámügyi igazgatás mélyére enged bepillantást. Ebben a minőségben már klasszikus műnek számít.

"... Folytassa, kérem, mondom az ügyfélnek. Megszokásból csupán, sejtem, mit fog mondani, s kételkedem õszinteségében. Tovább panaszkodik, magát mentetgeti, másokat vádol. Néha sir, rendszerint köntõrfalaz, haszontalan töltelékszavakat ismételtet, meg akar szabadulni valamitõl. Helyzetét kétségbeejtõnek tartja, én szokványosnak, keresztjét birhatatlannak, én huzamosan elviselhetõnek, õngyilkosságra célozgat, elengedem fülem mellett, azt hiszi, megmenthetem, nem mondatom meg neki, mennyire téved.

Arca idõnként cserélõdik, a változások átrajzolódnak egymáson. Egyik porhanyósabb, másik tömörebb, egyik elmállott már, másikon a hus még

x/ Megjelent: Magvetõ, Budapest, 1969.

rásimul a csontra, egyiket már elfelejtették, másokra még figyel valaki rajtam kívül is. Vérérek titkosírása, faggyunyilások kráterei, májfoltok, hegek, anyajegyek hegy- és vizrajza, domborodó és süppedő felületek, szögletes, ives, megsemmisülő árkok, félbehagyott gyűrődések, olvasatlan magyarázó ábrák bonyolult, elrontott, tulságosan is hosszadalmas kísérletekhez. Mindegyiket tanulmányozhatta egy tanácstalan szempár, megengedem, szenvedélyesebben az enyémnél, de hogy tárgyilagosabban-e, kétklem.

Ellenfelek és cinkosok vagyunk, leszármazottainknak, meglehet, kevesebb köze lesz hozzájuk, mint nekem, volt kortásuknak. Kihült, felkötött állu arcuk még a semmiben nyugszik. Kelletlenül, de gyakorlottan nézem a hozzá készülő vázlatokat...

Kezd felerősödni az előtérben várakozó ügyfelek lármája. Rugdossák az állványos hamutartót, nyikorgatják a fűtőtest kallantyuját, köhögnek, harákolnak, jövetelük várható eredményét latolgatják. Nincs nap, hogy el ne jönnének, ha vasárnap is lehetne panaszkodni, vasárnap is panaszkodnának. Az arcok váltakoznak, a sérelmek alig. Jobb híján valami görbe élvezetet várnak attól, hogy egy hivatalnok jegyzőkönyvben örökíti meg panaszukat. Milyen természetes, hogy idejönnek és kiszolgáltatják magukat. Mig szét nem bontja az idő a hivatal épületét, az ügyfél idejön, benépesíti a hivatalnok szabályos délelőttizeit, s gondjaival elszórakoztatja. Mivel gondja van: meztelen. Mire beér a fogadószobába, biztonságát lemorzsolja a várakozás, a szorultság, a büntudat. A csupasz, szürke falak, az egyforma, sötét hivatali butorok, a fakó arcu előadók, a szomszédos helyiségekből átszűrődő írógépcattogás, az ajtón kívül várakozók duruzsolása önmagával szembesíti az ügyfelet. A hivataloknak jelen esetben nincsen gondja. Higadtan, tartózkodóan, megértő és irgalmatlan fennsőbbiségbe zárkozva, színe elé bocsátja az ügyfelet, ezt az izgatott és esendő lényt, aki akar valamit, vagy fél valamitől. Ha a hivatalnoknak is gondja lenne, nyomban ügyféllé lágyulna, valahol, egy másik hivatalban, az övéhez hasonló íróasztalok tulsó oldalán. A szabvány méretű íróasztal nem szélesebb egy méternél. De az a két ember, aki előtte és mögötte ül, most éppoly messze van egymástól, mint a judásszem két oldalán a fogoly és a foglár. Ezt az asztalt nem lehet megkerülni, ezen az asztalon nem lehet áthajolni, ott magasodik két fölismerhetetlen arcu ember között, semlegesen, de a szerepeket csakugy elkülönítve, mint a deres vagy a nyaktiló.

Az ügyfél feszengve áll, míg hellyel nem kínálják, hosszan forgatja ujjai közt cigarettáját és engedélyt kér, hogy rágyujthasson. Verejtékmirigyei bőszülten termelnek, lehelete megáporodik, homlokát pirosság futja el, s rövid kertelés után olyan vallomások tesznek, amelyekre barátok között is ritkán kerül sor. Cserevallomás nem szakítja félbe, övé a szó. Gyónni pedig kopár hivatali butorok között, egy némán cigarettázó tisztviselő előtt is lehet. Elég indittatás előrehajló figyelme, meg két-három szakavatott kérdés. Kérdezni úgy kell, ahogy a sebésznek vágni, ahogy az anyának gyermeke fájó hasára tenni a kezét. A hivatalnok valószínűtlen részleteket firtat nyugodt, köznapi hangon, néha pedig megjegyzi: "kellemetlen... nem volt szép tőle... hogyné, megértem... ez csakugyan hiba... Mellesleg igyekszik elhárítani magától az óvatlan részvét kelepceit, szándéktalanul: az előtte vetkőző gyöngesség mérsékelt rosszallásával, beidegzett hitetlenséggel, az átlagos eset unalmával, a szélső példák rovartani méltánylásával, az erkölcsi készségek és készültségek szabályos ismétlődéseinek előrelátásával. Az ügyfél eltörpül ügye mögött. A hivatalnok is felszívódik hatásköre mögött. Az ügy pedig három, esetleg négy példányban dübörög az írógépén, sorvégeken kurtán csilingel, míg elkövetkeznek a végső, a föloldozó szavak: "Egyebet előadni nem kíván, a jegyzőkönyvet helybenhagyólag aláírja. Kelt mint fent."

Mintha öklömmel sárrögöket nyelnék, sem megemésztieni, sem kihányani nem tudom, gondoltam pályám kezdetén. Tíz év alatt mintegy harmincezerszer mondhattam: "Foglaljon helyet, kérem". A kollégákon, tanukon, feljelentőkön, kíváncsiskodó ujságírókon meg néhány szelid elmebeteg kivül, a többség szorultságában keresett fel. Nagyobb részük baja tömör volt, kisugárzó és gyógyíthatatlan, így éreztem ebben a szobában, ahol az efféle szólam: "tessék elhinni, nagyon fáj", "nem bírom tovább" "belepusztulok", mindennapos és helyénvaló, mindennapos és helyénvaló, mint hullámvasuton a sikongatás. Az én kérdezősködésem meg inkább csak arra a sebészeti eljárásra emlékeztet, melynek során az orvos összevarrja a frissen fölvažott sebet, anélkül, hogy hozzányult volna a daganathoz.

Minden intézményhez tartozik egy lelkiállapot. Ügyfelem a cirkuszban nevet, a gőzfürdőben révedezik, a villamoson elbambul, a boxmeccsen harcias, a temetőben pacifista, és így tovább. Ebbe a szobába elhozza szenvedésének néhány mintáját, fiára, lányára átörökitett kudarcait. Lehet, hogy az a pillanatkép, amit én látok éveinek omlékony vakondjárataiból, megtévesztő. Tegnap meggrugták, ma már engesztelik, holnap simogatják, és én csak a

tegnapot látom. A pillanatképnek, óvatosan, mégis hitelt adok. Ha őt nem is, körülményeit ismerem. Baklövésének ábrája pedig - a többiekére ráfényképezőve - elárulja azt, ami belőle kiváltáságosan az övé, s kiszámíthatatlan része szerény ráadás csupán a kiszámíthatóhoz. Körülményei, mit mondjak, szorosak. Helyzetéről, szokásairól, korábbi balfogásairól mint állami tisztviselő, hirt kapok. Ha sokat nem is, annyit mindenesetre tudhatok róla, hogy mozgásterét felbecsüljem. Mindez éppenséggel nem ő, csak a burok, amelyben fészkelődhet. Kelletlenül azonosítom ügyfeletem e sok lim-lommal, sajnálom, hogy kötöttségeiben csak ennyire tudott megvalósulni. Már az is dicséretes lenne, ha kissé bonyolultabb rendszert alkotna környezetével, ha változatosabb szabályosságoknak hódolna. Rendszerének bonyolultsági foka azonban lehangolóan szerény, jövedelme csekély, térbeli foglalata kopár, látása homályos, terhei súlyosak. Mozgási szabadsága az átlagosnál is kisebb, indulatai szervezetlenek, surlódnak, olykor karamboloznak. Ilyenkor csődület támad körülötte, s színre lép a hatóság, hogy a forgalom rendjét biztosítsa. Kiskorú gyermekeinek, valamint az államérdeknek védelmére fölhatalmazva, az a dolgom, hogy összebékítsem körülményeivel, s hivatalból ellenezem hajlandóságát a szenvedésre. Teszem, amire a törvény és tapogatózó ítéletem feljogosít, s megbabonázva nézem, milyen ronccsá, semmivé zuzódott, ahogy a rend lecsap rá..."

8.

A szociális munka sajátos és kevésbé ismert színtere: a munkahely. A dolgozók ugyan általában nem örülnek annak, ha családi, magánéleti problémáikkal hivatalból foglalkoznak, a közvetlen munkatársi körben azonban rendszerint vannak olyan bizalmat élvező személyek, akikkel gondjaikat kölcsönösen megbeszélik. Az utóbbi években megnőtt a munkahelyi kapcsolatok ilyen értelmű jelentősége. Rendkívül gazdag változatosságban jelentkeznek kisebb és nagyobb problémák, amelyben ma is részt vesz a munkahelyi informális és hivatalos kapcsolatrendszer, a személyzetis, a munkaügyi, a közvetlen felettes stb. Napjainkban gondolkodásmódunkban még azt a tényt is negatív értékelés követi, hogy valakinek egyáltalán problémája van. A munkáltatói, szociálpolitikai tevékenység az emberi ügyek, problémák munkahelyi megoldásának színvonala még gyakran alacsony ugyan, mégis szín-

te mindenhol folyik. És ezek az intézkedések emberek életébe szólnak bele.

A modern kor munkahelyi világába vezet a "Rontás" c. könyv, René Victor Pilhes nagysikerű alkotása.^{x/} A cég, - a könyv fül-szövege szerint -:

"Rosserys and Mitchell az új civilizáció egyik gyöngyszeme volt. Hála gépeinek, emberfeletti munka kezdődött világszerte: gabona nőtt ott, hol Mózes lába nyomán még porfelhő szállt fel. Iskolas gyermekek millióiba sulykolták: ha jól tanulnak, az a szerencse érheti őket, hogy egyszer majd a Nemzetközi Rosserys and Mitchell-hez hasonló cégnél dolgozhatnak. A fiatalok mást sem hallottak: Akkor, amikor majd egyetlen egy irdatlan vállalat lesz a világ, senki nem fog többé éhezni, sem szomjuhozni, és soha senki nem lesz nyavalyás...

Rejtélyes és hátborzogató események követik egymást egy amerikai érdekeltségű francia multinacionális vállalat székházában. Tisztázatlan körülmények között, váratlanul meghal egy ambíciózus, fiatal vezető, s miközben ő az üveg-acél palota nagy csarnokában fekszik ravatalon, a vállalat összes alkalmazottja titokzatos pergamen tekercset talál saját íróasztalán: aztán híre megy a megdöbbentő felfedezésnek: napról-napra táguló repedés nyílt a székház alagsori falában. Ugy tűnik, az események összefüggenek: a "rontó" a csodavállalat összeroppantására készül..."

A könyvből vett rövid szemelvények a munkahelyi emberi tényezőket, a szociális szféra megoldatlan kérdésére irányítják a figyelmet.

"... Gondolatomat egyébként megosztottam az Emberi Kapcsolatok Ügyosztálya főosztályvezetőjével, azt mondtam nek: "Meglátja, a maga osztályára óriási fejlődés vár". Pattanásig feszültek már a nagyvállalat idegei..."

Egy vállalat sok tekintetben az emberi szervezethez hasonlítható. És ez a világora törő vállalatokra fokozottan érvényes. Nekik is van agyuk, szívéjük, vannak zsigereik, izmaik. Ha vállalataink erősödtek, izmosodtak az elmúlt husz év folyamán, ha termelékenységük megnőtt is, agyuk parányi maradt. Elnézést ezért a véleményért, de amerikai ba-

x/ Megjelent: Magvető Kiadó, Budapest, 1979.

rátaink, meg európai és japán tanítványaik elmélete a vezetés módszereiről koránt sincs a teremtés, az új piacok meghódítása, az áruválaszték, a pénzügyi természetű problémák elméletének magaslatán. A háború után először termelni kellett, azután eladni, most eljött az ideje, hogy beszéljünk, beszélgessünk, a munkahelyünkön - ne féljünk kimondani - aránylag boldogan, felszabadultan éljünk...

Álljunk ellen! Én most is a régi Henri Sain-Ramé vagyok, az az ember, akit megismertek, és csak egy célo-m volt: ismerjük fel betegségünket...

Elhatároztam, hogy a helyzettel élve, kipróbálom, mennyit bír el vállalatunk idegrendszere. Tehát a csinyt kísérletté alakítottam át...

Gondolják csak el, hogy a Francia Rosserys and Mitchell megint egy korát jócskán megelőző vezetési módszerrel léphetett volna a világ elé, és én, Saint-Ramé lehettem volna a korral haladni tudó vezető prototípusa. Miért fordultak rosszra a dolgok? Miért nem sikerült kézben tartanom azt, amit elkezdtem?...

Számítottam arra, hogy munkatársaim idegei megpattannak; bár jól megvannak fizetve, bár jó állásuk van egy virágzó vállalatnál, tudtam, hogy jellemük gyöngé. De azt nem vártam, hogy a cég legnagyobb tekintélyű vezetői is beleesnek a csapdába...

És mit szólnak majd a diákok, akiknek elmesélem ezt az érthetetlen történetet, amelyben elnökök és technokraták szerepelnek, kik lemennek éjjel a föld alá? Nem ékesszóló és sajnos véres bizonyítékát nyújtjuk annak, hogy valami akadozik a nyugati világ mammuttársaságait és gazdasági életét irányító emberek agyában és szívében? Ha Le Rautec kénytelen betörni a kollégája fejét, hogy egy holding társaságot vezethessen, akkor én kimondom, hogy társadalmunk súlyos beteg, uraim. Most az volna a legjobb, ha eloldának kötelékeimet, és felmennék a napvilágra..."

9.

Végül egy regény a munkanélküliségről. Peter Rosei: "Sürgős boldogulás"^{x/} című könyve osztrák munkanélküli fiatalok életérzé- seit, a munkanélkülivé válás pusztító hatását mutatja be és azt, ahogyan a Munkaközvetítő Hivatal velük kapcsolatot tart és ahogyan ezt a kapcsolatot az érdekeltek átélik.

^{x/} Megjelent: Európa Könyvkiadó, Budapest, 1985.

"... Még az első kábulatnak abban az állapotában voltam, amelyet katasztrófák okoznak. Igen: úgy éreztem, elbocsátásom katasztrófa; nem számoltam velem. Egészen addig: éltem. Igen: ez a munkába járás, ez a dolgozás, ez a munkából hazajárási, ez volt az életem. Leegyszerűsitem: szétrombolták az életemet.

Igaz, jobbra is, balra is láthattam másokat, akiket ugyanilyen sors ért, de nem tanultam meg, hogy együttérezzek másokkal. Azt mondhatnám: valahogy elfelejtődött, hogy megtanítsanak rá...

Reggeli közben híreket hallgattam. Tizenegy óra volt. Mikor a bemozdó a munkanélküliek számáról, a foglalkoztatás nélküliek számának további növekedéséről beszélt, szinte megörültem arra a gondolatra, hogy engem is beleértettek, én is oda tartozom. Tehát még az emberek közé tartozom. Még számítok...

Mióta munka nélkül voltam, a gondolataim mintegy maguktól mozogtak. Ezt éppen a tétlenséggel magyaráztam. Félttem miatta, és a félelmet tevékenységgel, igaz, értelmetlennel és céltalannal, igyekeztem leküzdölni. Így a lehető leglelkiismeretesebben kitakarítottam a konyhát, minden szobát, kipucoltam a cipőimet, megtisztítottam a ruháimat. Ráérősen és gondosan mosakodtam, borotválkoztam, mostam fogat. Azelőtt nehezemre estek ezek a dolgok...

Jól ismertem a toronyházat, amelyben a munkaközvetítő volt. Már sokszor voltam itt. Az épülethez vezető lépcsők és feljárók szürke gránitból épültek, amely sima volt és szilárd, és ha eső esett, szinte ünnepélyesen csillogott vizes felszíne...

...Itt minden aszerint volt elrendezve, hogy észre ne vétessék az emberrel, kicsoda. Nyájasak és barátságosak, előzékenyek voltak az alkalmazottak, olyan alázatosak ügyfeleik iránt, hogy az orvosok feszes szertartásosságára emlékeztettek. Becsülnek, gondolhatták egyesek, és majd tesznek is érted valamit. Itt a gyámoltalanok megtanultak gyámoltalanok lenni.

Számomra nem akadt üres állás. A hivatalnok, aki ezt közölte velem, háttal ült egy üvegfalnak, amelyen túl odakinn más toronyházak és az ég következett. Térhangos telefon volt felszerelve a szobában, úgyhogy a hivatalnoknak nem kellett kagylóba beszélnie, ha telefonált, hanem beszélhetett maga elé, mintha ott ülne vele szemközt a másik. Ha közben velem beszélt, egyúttal hallgatta a másik hangot, amely halkán szólt egy hangszóróból, csak kikapcsolta a be-

szélőt, hogy a másik ne hallja, mit mondunk egymásnak. Időnként egyszerűsítette beszélgetésünket a hivatalnok azzal, hogy egy-egy válsz után, amely a másiknak szólt, azt mondta nekem: Hiszen hallotta, és fölemelte a kezét.

... Végül köszönetet mondtam neki, és elmentem. A hivatalnok még utánam szólt, hogy el ne felejtsek két hét múlva újra eljönni...

Egy bódénál limonádét ittam még, mielőtt beléptem a munkaközvetítő épületébe.

A hivatalnoknak sok dolga volt. Ült az irodai székén, miközben én a látogatói székben ültem. Az aktámon most sárga kartotéklovas volt; azelőtt zöld volt. Mit jelent ez, kérdeztem. Munkanélküliségének időtartamával függ össze, mondta a hivatalnok, az áttekinthetőség kedvéért van így. Megköszöntem a felvilágosítást.

Megint telefonált a hivatalnok néhány embernek, és közben velem beszélt. Én keveset szóltam. Semmi titokzatos nem volt a beszélgetésünkben, a hivatalnok ténykedésében. Az üvegtábla mögött, amely előtt ült, olyan sűrűn hullottak a hópelyhek, hogy a háttérben álló toronyházakat épp hogy csak sejteni lehetett. Nem volt munka számomra, és újra köszönetet mondtam a hivatalnoknak."

A terjedelmi okokból eleve korlátozott válogatásból számos fordítás kimaradt. A válogatás során fő szempontunk volt, hogy az olvasó minél szélesebb képet kapjon a szociális munkásról és arról a közegről, amelyben mindennapi munkáját végzi.

Az olyan ismeretterjesztő, illetve szakkönyvek, amelyek valóban nagy segítséget adhatnak a "hogyan kell azt csinálni?" kérdésére, mint például Ruth Bang: "Célzott beszélgetés" című könyve /Tankönyvkiadó, 1976/ vagy Buda Béla: "Empátia" című könyve /Gondolat Kiadó, 1978/ eleve nem kerülhettek ismertetésre. Arra számítunk, hogy ezek a szakemberek kezében mint kézikönyvek mindenképpen ott vannak.

Az idézett szépirodalmi-publicisztikai munkák legfőbb erénye sajátos: a pályával együttjáró szemlélet és magatartás megragadása. Tulajdonképpen ez is volt a célunk a szemelvények közreadásával.